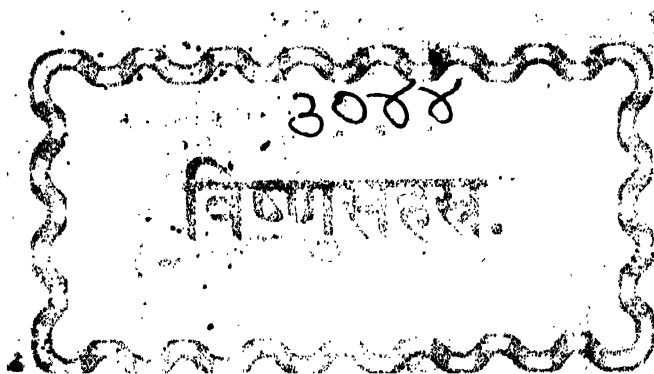

३०४४
विष्णुसहस्र.

जाहेर खबर.

संस्कृत ग्रंथ, गूजराती टीका साथे,		कीमत.
श्रीमद्भागवत दसमस्कंद टीका गूजराती		५-०-०
श्रीभगवद्गीता.	,,	१-०-०
सीवमहीम्न.	,,	०-२-०
सप्तशती तथा चंडीपाठ.	,,	१-८-०
विष्णुसहस्रनोपाठ.	,,	०-६-०
नारणकवच.	,,	०-१-०
रामरक्षा.	,,	०-१-०
गंगालेहेरी.	,,	० ४ ०
चमत्कार चिंतामणी.	,,	० ४ ०
व्रधचाणाक्य राजनीती. ..	,,	० २ ०
धरमप्रकाश. ..	,,	० ४ ०
सांधीतहरस. ...	,,	० ३ ०
कृष्णाष्टक.	,,	० ३ ०
भागवतसार.	,,	१ ० ०
सतनारायण.	,,	० ६ ०
मणीरत्नमाळा. ..	,,	० ६ ०
भर्तृहरीकृत त्रण भाग.(टी. संस्कृत गुजराती)		१-४-०
भर्तृहरीकृत वैराग्यसतक.	,,	० ६ ०
भर्तृहरीकृत नीतीसतक. ..	,,	० ६ ०
भर्तृहरीकृत शृंगारसतक.	,,	० ६ ०
पंचरतनगीता (छपायछे.)	,,	
जोतीषसार. ... ,,....	,,	
वैष्णवना बावीस ग्रंथ. ...,,	,,	
शीवपुराण.	,,	
एकादशी माहात्म. ..	,,	
पुरसोत्तम माहात्म. ,,	,,	
गरुडपुराण.	,,	
यजुरवेद त्रीकालसंध्या ,, ...	,,	

॥ ॐ ॥

श्रीविष्णुसहस्र

गुजराती टीका सहित.

अमदावाद ग्रंथोदय प्रेसना मालीकने

माटे

पंडीत रघुनाथप्रसाद सीताराम बनावेली

ते,

बुकसेलर हरगोविनदास कालीदासे

छपावी प्रसिद्ध कर्यो.

अमदावाद.

साहापुरमां जनमाळी चारानी सोळना
हरगोविनदास हरीवनदास पटेल
अ.श्री.अंबीनाना ग्रंथोदय प्रेसमां
छापी प्रसिद्ध कर्यो

संवत १९४३—सन १८८७

कीमत रु० ६ ०आना.

३०४४

॥ अथ मंगल ॥

॥ श्रीहयग्रीवायनमः ॥ शुक्लांबरधरंविष्णुंशशिव र्णंचतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवदनंध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ १ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम्॥ देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदिरयेत् ॥ २ ॥ व्यासंवसिष्ठनप्तारं शक्तेःपौत्रमकल्मषम् ॥ पराशरात्मजंवंदेशुकतातंतपोनिधिम् ॥ ३ ॥ व्यासाय विष्णुरूपायव्यासरूपायविष्णवे ॥ नमोवैब्रह्मविधयेवासिष्ठायनमोनमः ॥ ४ ॥ अचतुर्वदनोब्रह्मा द्विबाहुरपरोहरिः ॥ अफाललोचनःशंभुर्भगवान्बादरायणिः ॥ ५ ॥

अथ विष्णुसहस्रनाम प्रारंभः

॥ श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ यस्यस्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ॥ विमुच्यतेनमस्तस्मै विष्णवेप्रभविष्णवे ॥ १ ॥ नमःसमस्तभूतानामादिभूतायभूभृते ॥ अनेकरूपरूपायविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ २ ॥ ॥

॥ वैशंपायनउवाच ॥

श्रुत्वाधर्मानशेषेणपावनानिचसर्वशः ॥
युधिष्ठिरः शांतनवंपुनरेवाभ्यभाषत ॥३॥

ટીકા—વૈશંપાયન જન્મેજયને કહેછે કે સર્વ પ્રકારથી પવિત્રકારક સર્વ ધર્મોને સાંભળી યુધીષ્ટર ભિષ્મને પુછે છે. ॥ ૩ ॥

किमेकंदैवतंलोकेकिंवाप्येकंपरायणं ॥

स्तुवन्तः कमर्चन्तःप्राप्नुयुर्मानवाःशुभम् ॥४॥

ટીકા—યુધીષ્ટર પુછે છે કે આલોકમાં ઉપાસનાનેયોગ્ય દેવ તથા મુખ્ય પ્રાપ્તી થવાનેયોગ્ય કોણ છે તથા જેની સ્તુતિ કરતો પુજા કરતે મનુષ્ય મોક્ષ પામે તે કોણ દેવ છે. ॥ ૪ ॥

कोधर्मःसर्वधर्माणांभवतःपरमो मतः ॥

किंजपन्मुच्यतेजन्तुर्जन्मसंसारबन्धनात् ॥५॥

ટીકા—સર્વે ધર્મમાં તમારા મતથી કોણ શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે અને જપ કોનો છે જેના જાપથી મનુષ્ય જન્મરૂપ સંસાર બંધનથી છુટે છે. ॥ ૫ ॥

॥ भीष्मउवाच ॥

जगत्प्रभुंदेवदेवमनंतंपुरुषोत्तमम् ॥

स्तुवन्नामसहस्रेणपुरुषःसततोत्थितः ॥६॥

तमेवचार्चयन्नित्यंभक्त्यापुरुषमव्ययम् ॥

ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्चयजमानस्तमेवच ॥७॥

अनादिनिधनंविष्णुंसर्वलोकमहेश्वरम् ॥

लोकाध्यक्षंस्तुवन्नित्यंसर्वदुःखातिगोभवेत् ॥८॥

ब्रह्मण्यंसर्वधर्मज्ञंलोकानांकीर्तिवर्धनम् ॥

लोकनाथंमहद्भूतंसर्वभूतभवोद्भवम् ॥९॥

ટીકા—એવું સાંભળીને ભિષ્મ બોલેછે કે જે જગતના સ્વામી એટલે પ્રભુ તથા દેવોના દેવની સ્તુતિ કરે તેમની સ્તુતિ કરાવનાર પ્રમાણ ગીતામાં છે येयथा इती.અનંત એટલે નાશરહીત પુરશોત્તમ એટલે બંધ અને જીવન મુક્ત નથી વિલક્ષણછે यस्मानोक्षरइति. એવા ભગવાનની સાવધાન થઇ સહસ્રનામથી સ્તુતિ કરતો કરતો એજ અવિનાશી પુરૂશને પુજતો પુજતો અનાદી નીધન એટલે જેને જન્મ મરણ છે નહી અને વિષ્ણુ એટલે વ્યાપક છે તથા. સર્વલોકોના મહેશ્વર છે તેમનો તેમના ધ્યાન પ્રશંસા નમસ્કાર પુજા કરતો થકો તથા લોકાધ્યક્ષ એટલે સર્વ લોકોના પ્રવર્તકોત-

થા બ્રહ્મણ્ય એટલે વેદ અને બ્રહ્માને પણ હીત કારક સર્વ ધર્મને જાણનાર લોક જે ભકતજન તેમની કીર્તિ વધારનાર એવી લોકનાથ ભકતોએકરી આચવા યોગ્ય કારણ મહદ્ભુત એટલે મહંત પુજાલાયક એટલે પુજ્ય છે, ભુત એટલે માણસ જેના ધ્યાનાદીકરીને તથા સર્વ ભુત પ્રાણીઓના જેમ ઊદારતા છે જેનાથી એવા ભગવાનની સ્તુતિ કરતો થકો સર્વ દુઃખોથી રહીત થાય છે. ॥ ૬ ॥ ॥ ૭ ॥ ॥ ૮ ॥ ॥ ૯ ॥

[illegible]धर्माणांधर्मोऽधि[illegible]तमामतः ॥
यद्भक्त्यापु[illegible]क्षंस्तवैरर्चेन्नरःसदा ॥१०॥

ટીકા—આ સર્વ ધર્મોમાં અતિ અધિકછે એવો મારો મત તે એ છે જે ભકિત પુર્વક સ્તુતિ કરીને એટલે ગુણ નામ કરી પુનરી કાક્ષ ભગવાનનું મનુષ્ય સદા પુજન. ॥ ૧૦ ॥

परमंयोम[illegible]तेजःपरमंयोमहत्तपः ॥
परमंयोम[illegible]नपरमंयः परायण[illegible] ॥११॥

ટીકા—જેનું સર્વોત્તમ તેજછે સર્વોત્તમ મોટું તપ છે સર્વોત્તમ વ્યાપક અને સર્વોત્તમ આશ્રયછે. ॥ ૧૧ ॥

पवित्राणांपवित्रंयोमंगलानांचमंगलम् ॥
दैवतं[illegible]वतानांचभूतानांय[illegible]व्ययः पिता ॥१२॥

ટીકા—જે પવિત્રોમાંપણ શ્રેષ્ટ પવિત્ર, મંગળોમાં શ્રેષ્ટ મંગળ, દેવતામાં જે દૈવત એટલે સામર્થ છે અને ભુત પ્રાણીના અવિનાશી પિતા છે. ॥ ૧૨ ॥

यतःसर्वाणिभूतानिभवंत्यादियुगागमे ॥
यस्मिंश्चप्रलयंयान्तिपुनरेवयुगक्षये ॥१३॥
तस्यलोकप्रधानस्यजगन्नाथस्यभूपते ॥
विष्णोर्नामस[illegible]स्त्रंमेश्रुणुपापभयापह[illegible] ॥१४॥

ટીકા—આદી યુગાગમના સમયમાં જેનાથી સર્વ ભુત પ્રાણી થાયછે અને યુગના ક્ષય થવાથી જેમાં લીનથઈ જાયછે, લોક પ્રધાન એટલે જેમાં લોક પ્રધાન છે પ્રકર્ષેકરીને ધારન કરી છે જેમાં

સર્વ ભુત માત્ર સ્થિત છે એવા જગતના નાથ વિષ્ણુ ભગવાનના સહસ્ત્રનામ મારાથી સાંભળો તે નામ પાપ ભયનાં નાશક છે હે ભુપતે હે યુધીષ્ટર ॥ ૧૩ ॥ ॥ ૧૪ ॥

यानिनामानिगौणानिविख्यातानिमहात्मनः ॥
ऋषिभिःपरिगीतानितानिवक्ष्यामिभूतये ॥१५॥

ટીકા—જે ગુણોએકરી વિષ્ણુનાં નામ પ્રસીધછે અને રૂશીએ ગાયાં છે તેને ધર્મ અર્થ કામ મોક્ષરૂપ સંપદા પ્રાપ્તીના અર્થ કહું છું ॥ ૧૫ ॥

ऋषिर्नाम्नांसहस्त्रस्यवेदव्यासोमहामुनः ॥
छंदोऽनुष्टुप्तथादेवोभगवान्देवकीसुतः ॥१६॥
विष्णुंजिष्णुंमहाविष्णुंप्रभविष्णुंमहेश्वरं ॥
अनेकरूपदैत्यांतंनमामिपुरुषोत्तमम् ॥१७॥

अस्यश्रीविष्णोर्दिव्यसहस्त्रनामस्तोत्रमहामंत्रस्यभगवान्वेदव्यासऋषिःअनुष्टुप्छंदः श्रीकृष्णःपरमात्माश्रीमन्नारायणोदेवता॥अमृतांशूद्भवोभानुरितिबीजं ॥ देवकीनंदनःस्त्रष्टेतिशक्तिः॥ शंखभृन्नंदकीचक्रीतिकीलकम्॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थेसहस्त्रनामजपेविनियोगः ॥ अथ करन्यासः॥ ॐउद्भवायअंगुष्ठाभ्यांनमः॥ ॐक्षोभणायतर्जनीभ्यांनमः॥ ॐदेवायमध्यमाभ्यांनमः ॥ ॐउद्भवायअनामिकाभ्यांनमः॥ॐक्षोभणायकनिष्ठिकाभ्यांनमः ॥ ॐदेवायकरतलकरपृष्ठाभ्यांनमः॥ इतिकरन्यासः॥ अथहृदयादिषडंगन्यासः ॥ सुवृत्तःसुमुखःसूक्ष्मःज्ञानायहृदयायनमः॥ सहस्त्रमूर्धाविश्वात्माऐश्वर्यायशिरसेस्वाहासहस्त्रार्चिःसप्तजिह्वःशक्त्यैशिखायैवषट्॥त्रिसाम सामगःसामबलायकवचायहुं ॥ रथांगपाणिरक्षोभ्यःतेजसेनेत्रा

भ्यांवौषट् ॥ शार्ङ्गधन्वागदाधरःवीर्यायअस्त्रायफट् ॥
ऋतुःसुदर्शनःकालःभूर्भुवः स्वरोम्दिग्बंधः॥इतिहृ
[illegible]न्यासः ॥ छ ॥ छ ॥

॥ अथध्यानं ॥ ॥ ॐक्षीरोदन्वत्प्रदेशेशुचिमणिवि
लसत्सैकतेमौक्तिकानांमालाक्लृप्तासनस्थः स्फटिक
मणिनिभैमौक्तिकैर्मंडितांगः॥शुभ्रैरभ्रैरदभ्रैरुपरि विर-
चितैर्मुक्तपीयूषवर्षैरानंदीनःपुनीयादरिनलिनगदाशं
खपाणिर्मुकुंदः ॥१॥ अथवा ॥ भूःपाद[illegible]भि
र्वियदसुरनिलश्चंद्रसूर्यौचनेत्रेकर्णावाशाश्शिरो द्यौ
र्मुखमपिदहनोयस्यवासोयमब्धिः ॥ अंतस्थंयस्य
विश्वंसुरनरखगगोभोगिगंधर्वदैत्यैश्चित्रं रंरम्यतेतं
त्रिभुवनवपुषंविष्णुमीशंनमामि ॥२॥ अथवा ॥
शांताकारंभुजगशयनं पद्मनाभंसुरेशं विश्वाधारं
गगनसदृशंमेघवर्णंशुभांगम् ॥ लक्ष्मीकांतंकमल
नयनंयोगिभिर्ध्यानगम्यंवंदे विष्णुंभवभयहरंसर्व-
लोकैकनाथम् ॥३॥ अथवा ॥ मेघश्यामंपीतकौ
शेयवासं श्रीवत्सांकंकौस्तुभोद्भासितांगम् ॥ पु-
ण्योपेतंपुंडरीकायताक्षंविष्णुंवंदे सर्वलोकैकनाथ
म् ॥४॥ अथवा ॥ सशंखचक्रंसकिरीटकुं[illegible]
पीतवस्त्रंसरसीरुहेक्षणम् ॥ सहारवक्षस्थलकौस्तु
भश्रियंनमामिविष्णुंशिरसाचतुर्भुजम् ॥५॥
ॐविश्वंविष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ॥
भूतकृद्भूतभृद्भावोभूतात्माभूतभावनः ॥१॥

ટીકા—વિશ્વે એટલે વિશ્વરૂપ सर्वंखल्विदं ઈત્યાદી પ્રમાણછે વિષ્ણુવ્યાપક વષટ્કાર એટલે યજ્ઞ यज्ञोविष्णु ઇતિ ભુત એટલે થઈ ગયું, ભવ્ય એટલે થશે અને ભવત જે વર્તમાન તેનાસ્વામી ભુતોના કર્તા, ભુતોનું પોષણ કરનાર, સર્વના પુજ્ય, સર્વ ભુત પ્રાણીના અંતરયામી (આત્મા) ભુતભાવન ભુતોને ઉત્પન્ન કર્તા. १

पूतात्मापरमात्माचमुक्तानांपरमागतिः ॥
अव्ययःपुरुषःसाक्षीक्षेत्रज्ञोऽक्षरएवच ॥२॥

ટીકા—જેનાથી જીવ સુદ્ધ થાય છે તે પુતાત્મા આપજ સર્વોતમ (પરમાત્મા) જેના સાથે મુક્ત માણસોનો સંબંધ છે તે અને જે નાશ નથી તે અવ્યય પુરૂ એટલે શરીર તેમાં પ્રાપ્ત થયેલા એટલે બહુ શરીરોમાં પ્રાપ્તછે તથા કર્મ ફળથી તા. પ્રલયમાં બહુ ભુવનોના સંહાર કરનાર જે હોય તેને પુરૂષ કહીયે. સાક્ષાત જુવે તે સાક્ષી સર્વ ક્ષેત્રોને જાણે તે ક્ષેત્રજ્ઞ જે ક્ષર નહોય એટલે જે શંસારમાં ન પડે તે અક્ષર. ॥ २ ॥

योगोयोगविदांनेताप्रधानपुरुषेश्वरः ॥
नारसिंहवपुःश्रीमान्केशवःपुरुषोत्तमः ॥३॥

ટીકા—જેથી કરીને આ જીવ ઈશ્વરથી યુકત હોય તે યોગ તે યોગરૂપ પણ આપજ છે તેથી યોગનામછે તે યોગ જેને પ્રાપ્ત થયોછે તેને ને તથા નીર્વાહકર્તા તેથી યોગ જાણનારને તથા પ્રધાન જે પ્રકૃતિ પુરૂશ જે જીવ તેના ઇશ્વર ને પ્રધાન પુરૂશેશ્વર નર અને સીંહનું સરીર તે નારસીંહ વપુ શ્રી વિદ્યમાન રહેછે જેનાથી તે શ્રીમાન જેના કેશ પશસ્તહોય તે કેશવ इशस्यकेशाज्ञमी એ વાકયથી તેમના કેશ મેઘ જેવા સર્વના જીવનપણાથી પ્રકાશી (જાહેર) છે જે બંધાએલા અને મુકત એ બેથી ઉત્તમ તે પુરૂશોત્તમ. ॥ ३ ॥

सर्वःशर्वःशिवःस्थाणुर्भूतादिर्निधिरव्ययः ॥
संभवोभावनोभर्त्ताप्रभवःप्रभुरीश्वरः ॥४॥

ટીકા—જે સર્વ વસ્તુને પ્રાપ્ત હોય તે સર્વ સર્વ સમાઈતિ પ્રમાણથી છે જે પ્રલયમાં સર્વનો સંહાર કરે તે સર્વ, જે કલ્યાણ કારક હોય તે શિવ જે સર્વમાં સ્થીત હોય તે સ્થાણુ ભુતોના આદી કા-

રણુમાટે ભુતાદી આ જગત નીરંતર ધારણ કર્યું છે તે નિધીને અ-વ્યય એટલે અવિનાશી તે નીધી અવ્યય શ્રેષ્ટ પ્રયોજન માટે જેનો જન્મછે તે સંભવ ધર્મ સંસ્થાપન વિગરે પ્રમાણછે જે સર્વની ઉત્પત્તિ કર્તા તે ભાવન, સર્વનું ભરણપોષણ કર્તા તે ભર્તા, સર્વ કર્મ કરવામાં સમર્થ તે પ્રભુ, જે ચાહે તે કરાવે ને કરે તે ઈશ્વર. ॥ ૪ ॥

स्वयंभूः शंभुरादित्यः पुष्कराक्षोमहास्वनः ॥
अनादिनिधनोधाताविधाताधातुरुत्तमः ॥५॥

ટીકા—સ્વયં (પોતે) હોવાથી સ્વયંભુ ભકતોને સુખ કરે તે શંભુ અદીતિનો પુત્ર વામન આદીત્ય થવાથી પુષ્કર જે કમળ એના જેવા નેત્ર તે પુષ્કરાક્ષ મહાન એટલે શ્રેષ્ટ નમેભકત ઈતિ પ્ર-માણ સ્વન એટલે શબ્દ (વેદાદી જેના શ્વાસ છે) તે મહાસ્વન જ-ન્મમરણરહીત તે અનાદી નીધન શેષાદીક રૂપોકરીને જગત ધારેછે તે ધાતા કર્મ અને ફળનું વિધાન કરનાર વિધાત, ધાતા જે બ્રહ્મા તેનાથી ઉત્તમ તે ધાતુરૂત્તમ. ॥ ૫ ॥

अप्रमेयोहृषीकेशःपद्मनाभोऽमरप्रभुः ॥
विश्वकर्मामनुस्त्वष्टास्थविष्ठःस्थविरोध्रुवः ॥६॥

ટીકા—પ્રમાણ કરવામાં ન આવે તે અપ્રમેય, રૂષીક જે ઇંદ્રી-યો તેના ઈશ્વર તે રૂષીકેશ, નાભીમાં પદમ થવાથી પદમનામ, દેવ-તાના પ્રભું તે અમરપ્રભુ, આ વિશ્વ જેનું કર્મ છે તે વિશ્વકર્મા જ્ઞા-નીઓમાં શ્રેષ્ટ છે માટે મનુ, પ્રલયમાં જગતને સુમક્ષ કરેછે તે ત્વષ્ટા અતિ સ્થુલપણાથી સ્થવિષ્ટ, વૃદ્ધ થઇને સનાતન છે તેથી સ્થવિ રોધ્રુવ. ॥ ૬ ॥

अग्राह्यःशाश्वतःकृष्णोलोहिताक्षःप्रतर्दनः ॥
प्रभूतस्त्रिककुब्धामपवित्रंमंगलंपरम् ॥७॥

ટીકા-મનવાણીથી ગ્રહણ નથાય માટે અગ્રાહ્ય સદા રહેછે તેથી શાશ્વત ભકતોના મનનું આકર્ષણ કરે તેથી કૃષ્ણ લાલનેત્રથી લો-હીતાક્ષ પ્રલયમાં જનોને મારેછે માટે પ્રતર્દન જ્ઞાન ઐશ્વર્યાદીક અ-ધીક માટે પ્રભુત ઊર્ધ્વ અધો અને મધ્ય કકુભના ધામ તેથી ત્રી-કકુદ્ધામ પાવન કરવાથી પવિત્ર સર્વ મંગળમાં શ્રેષ્ટ તેમંગળંપરં એ નામથી છે. ॥ ૭ ॥

ईशानःप्राणदःप्राणोज्येष्ठःश्रेष्ठः प्रजापतिः ॥
हिरण्यगर्भोभूगर्भोमाधवोमधुसूदनः ॥८॥

ટીકા—સર્વના નિયંતા તેથી ઈશાન પ્રાણદાતૃપણાથી પ્રાણદ, સર્વના ચેષ્ટાકારકપણાથી પ્રાણ અતિ મોટાપણાથી જ્યેષ્ટ અતિ ઉત્તમપણાથી શ્રેષ્ટ પ્રજાપાલનપણાથી પ્રજાપતિ બ્રહ્માંડ અંતર પ્રવેશ કરે છે તેથી હીરણ્યગર્ભ પૃથ્વિના કારણપણાથી ભુગર્ભ માયાના પતિ તે માધવ મધુઅસૂરને મારયો તેથી મધુસુદન નામથયું. ॥ ॥ ૮ ॥ ॥

ईश्वरोविक्रमीधन्वीमेधावीविक्रमः क्रमः ॥
अनुत्तमोदुराधर्षः कृतज्ञःकृतिरात्मवान् ॥९॥

ટીકા—સર્વ સામર્થ તેથી ઈશ્વર વૈભવ હોય તે વિક્રમી ધનું જેને હોય તે ધન્વી જેની બુદ્ધિ ધારણ કરનારી હોય તે મેધાવી વિક્રમનામ ગરૂડ તેના ઊપર બેશી ગમન કરે તે વિક્રમ જેનાથી ઊત્તમ નથી તે અનુત્તમ શત્રુના ધર્ષણમાં ન આવે તે દુરાધર્ષ પ્રાણીનાં પુણ્ય પાપ કૃત કર્મ જાણે તે કૃતજ્ઞ પુરૂષોના પ્રયત્નપણાથી કૃતિઆત્મા જે અનંત જીવ જેમાંછે તેથી આત્મવાન. ॥ ૯ ॥

सुरेशःशरणंशर्मविश्वरेताःप्रजाभवः ॥
अहःसंवत्सरोव्यालःप्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥१०॥

ટીકા—શુરો જે દેવતા તેમનો ઈશ સુરેશ સર્વના રક્ષણપણાથી શરણ દુઃખનાશકપણાથી સૂખ કરવાપણાથી શર્મ વિશ્વજેના રેતથી (વીર્યથી) છે તે વિશ્વરેતા જેનાથી પ્રજા ઉત્પન્ન થાયછે તે પ્રજાભવ પ્રકાશપણાથી એક ક્ષણથી આદી લઈને અયન પર્યંત કાળ જેમાં રહેછે તે સંવત્સર અખંડ કાળરૂપપણાથી વ્યાલ સર્વજીવોમાં પ્રાપ્તછે તેથી પ્રત્યય સર્વને દેખેછે તેથી સર્વ દર્શન. ॥ ૧૦ ॥

अजःसर्वेश्वरःसिद्धःसिद्धिःसर्वादिरच्युतः ॥
वृषाकपिरमेयात्मासर्वयोगविनिः सृतः ॥११॥

ટીકા—જેનો જન્મ નથી તે અજ સર્વના ઈશ્વર તેથી સર્વેશ્વર નિત્ય જ્ઞાનવાન તે સીદ્ધ જ્ઞાનરૂપપણાથી સીધી નામછે સર્વનું આદી કારણછે તેથી સર્વાદી જેનું સ્વરૂપથી પડવું ન થાય ને સ-

દા એકરશ હેતે અચ્યુત અડી નામોનું શતક પુરૂં થયું અરીષ્ટા સુ-રને સર્વ પ્રકારે કંપિત કર્યા તેથી વૃષાકપી જેના આત્માનું પ્રમાણ કરવામાં ન આવે તે અમે આત્મા સર્વ સંબંધથી રહીત તે સર્વ યોગ વિનિ સૃત. असंगोयंपुरुषः इति श्रुते ॥ ११ ॥

वसुर्वसुमनाःसत्यःसमात्मासांमितःसमः ॥
अमोघःपुंडरीकाक्षोवृषकर्मावृषाकृतिः ॥१२॥

ટીકા—જેમાં સર્વ પ્રાણી વસેછે અને જે સર્વમાં વસેછે તે વસુ વસુ જે ભીષ્મ તેમાં મન જેનું અથવા સર્વ પ્રાણીમાં વસનાર મનછે તેથી વસુમના સર્વદા નીરંતર સત્યપણાથી સત્ય સમ એટલે એક-રસ આત્મા એટલે જેનું ચિત તે અમાત્મા જેની સંમતિ નહી તે અસંમિત સર્વદા વિકારરહિત તે સમ જેના સંકલ્પ વ્યર્થ ન જાય તે સત્ય સંકલ્પ તે અમોઘ જેણે પુંડરીક યજ્ઞકરોને ઇચ્છત ફળ આપે તે પુંડરીકાક્ષ વૃષજે ધર્મ તે ધર્મરૂપ જેનાંકર્મ તે વૃષાકર્મ એજ ધર્મને માટે આકૃતિ (અવતાર) ધરે તે વૃષાકૃતિ ॥ ૧૨ ॥ सहस्र-शिषाइतिश्रुते

रुद्रोबहुशिराबभ्रुर्विश्वयोनिःशुचिश्रवाः ॥
अमृतःशाश्वतःस्थाणुर्वरारोहोमहातपाः ॥१३॥

ટીકા—સંહાર કાળમાં પ્રજાને રૂદન કરાવે તે રૂદ્ર બહુ માથા છે તેથી બહુશીર લોકોને વિશ્વર્ની એટલે ધારણ કરેછે તેથી બભ્રૂ વિશ્વના કારણપણાથી વિશ્વયોની સુચિકારક શ્રવ એટલે યશજેના તે શુચિશ્રવા જેનું મરણ ન થાય તે અમૃત ને શાશ્વદ એટલે સદા સ્થીતછે તે શાશ્વત સ્થાણુવર છે આરોહણ જેનું એટલે શ્રેષ્ઠછે પ્રાપ્તી જેની તે વરારોહ नसपुनरावर्त्ततेइति શ્રૂતિ પ્રમાણ છે મહાન પુ-રૂશોનું જેના અર્થે તપછે તે મહાતપા. ॥ ૧૩ ॥

सर्वगःसर्वविद्भानुर्विष्वक्सेनोजनार्दनः ॥
वेदोवेदव्यंगोवेदांगोवेदवित्कविः ॥१४॥

ટીકા—સર્વમાં ગમન કરે તે સર્વગ સર્વને જાણે તે સર્વવિત, સર્વવિત પ્રકાશથી સર્વ વિદભાનું ચારે તરફ સર્વ તરફ સેન જેનું છે તે વિષ્ટક સેન જનોના એટલે દુર્જનોના નાશ કરતે જંનાર્દન નિજ તત્વને ઊઘાડું કરે તે વેદ વેદને સારીરીતે જાણે તે વેદાવેત

સર્વ અંગથી પુરણ તે અવ્યંગ વેદછે અંગ એટલે પાર્ષદ રૂપ જેના તે વેદાંગ વેદને વિચારેછે તે વેદવિત કવિ (ક્રાંતદર્શી) સારાસાર જોવાપણાથી કવિનામ થયું. ॥ ૧૪ ॥

लोकाध्यक्षःसुराध्यक्षोधर्माध्यक्षः कृताकृतः ॥
चतुरात्म चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥१५॥

ટીકા—સર્વ લોકોના પ્રધાને પ્રત્યક્ષ ઊપદ્રષ્ટા છે તે લોકાધ્યક્ષ સુરજ દેવતા તેમને પ્રત્યક્ષ તેથી સુરાધ્યક્ષ ધર્મકરીને પ્રત્યક્ષ થાય તે ધર્માધ્યક્ષ ભકકૃત ઊપકારનું જે સર્વ પ્રકારથી પ્રત્યુપકાર કરેછે તેથી કૃતાકૃત જે સૃષ્ટિકાલમાં બ્રહ્મા દક્ષાદીક પ્રજાપતિ સૃષ્ટિકાળ અને સર્વ જીવ એ ચ્યાર તથા રક્ષણ કાળમાં વિષ્ણુ મન્વાદીક રાજા સ્થીતીકાળ અને સર્વજીવ તથા પ્રલયકાળમાં રૂદ્રકાળ મૃત્યુ અને જીવ એમ ચ્યાર ચ્યાર કરીને ચતુરાત્મા વાસુદેવ સંકર્ષણ પ્રદ્યુમ્ન અનીરૂદ્ધ એ ચતુવ્યુહ નૃસીંહઅવતારમાં ચ્યાર દાઢથી યુકત માટે ચતુદષ્ટ ચ્યારછે બાહુ (હાથ) જેને તે ચતુર્ભુજ. ॥ ૧૫ ॥

भ्राजिष्णुर्भोजनंभोक्तासहिष्णुर्जगदादिजः ॥
अनघोविजयोजेताविश्वयोनिःपुनर्वसुः ॥१६॥

ટીકા—પ્રકાશરૂપપણાથી ભ્રાજીષ્ણુ ભોગ્ય રૂપછે તેથી ભોજન સર્વ પદાર્થના ભોગનાર તે ભોકતા સહનશીળપણાથી સહિષ્ણુ જગતના આદિ જે બ્રહ્મા તે જેનાથી ઊત્પન્ન થયા તેથી જગદાદીજ અથવા જગતના આદી એ હીરણ્યગર્ભરૂપથી પ્રગટ થયા તેથી જગદાદીજ નિષ્પાપછે તેથી અનઘ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ઐશ્વર્યાદીકેકરીને વીજય પામેછે તેથી વિજય સર્વથી ઊત્કૃષ્ટછે તેથી જે તથા વિશ્વ યોની યોનીનામ કારણ પણછે તેથી વિશ્વયોન કહ્યું પુનઃર્વસૂ ફરીફરી તે તે અવતારોમાં વસેછે તે પુનરવશુણુ ॥ ૧૬ ॥

उपेंद्रोवामनःप्रांशुरमोघःशुचिरूर्जितः ॥
अतींद्रःसंग्रहःसर्गोधृतात्मानियमोयमः ॥१७॥

અનુજત્વે કરીને ઇંદ્ર ઈંદ્રના ઊપરીગત ઈંદ્ર ઊપઈંદ્ર વામનરૂપ ધર્યાથી વામન જયારે ત્રીવિક્રમ રૂપ અતિ ઊંચા થયા ત્યારે પ્રાશું જે કોઈ કાળમાં મીથ્યા ન હોય તે અમોઘ અંતર શુધપણાથી શુચિ બલીરાજને છલ્યા ત્યારે અને અરજુનને વિશ્વરૂપ દર્શન સમયમાં વધારે મોટું રૂપ ધર્યું તેથી ઉરજીત પારીજાતનું હરણ થ-

યું ત્યારે ઇંદ્રનો અતિક્રમણ કરી ગયા, તેથી અતિંદ્ર ભકતોના વા સર્વ પ્રાણીનો સંહાર સમર્થ સંગ્રહ કરેછે તેથી સંગ્રહ જગદ તદરૂપતાથી સર્ગ ધારણ કર્યોછે આત્મા અનંતજીવોને ધારણ કર્યાછે તે ધૃતાત્મા પ્રાણીયોને અધીકારમાં નિમે તે નિયમ અંતરયામીપણાથી પરામતાને પ્રાપ્ત કરેછે તેથી યમનામ થયું. ॥ ૧૭ ॥

वेद्योवैद्यःसदायोगीवीरहामाधवोमधुः ॥
अतींद्रियोमहामायोमहोत्साहोमहाबलः ॥१८॥

ટીકા—જાણવાને યોગ્ય તેથી વેદ્ય સર્વ વિદ્યા અધ્યયનથી વૈદ્ય જે સદા યોગી છે તે સદા યોગીવીરરૂપ દૈતોને મારનારા વીરહા માયા જે ભગવદવિદ્યા તેના સ્વામી માધવ મધુ જે વસંત તેની માફક ઉત્પન કરતાપણાથી મધુ ઇંદ્રીયોથી અગોચર છે તેથી અતિ ઇંદ્રીય પ્રીતિ માયાળને પણ મોહ પમાડે તેથી મહામાયા જેની ક્રીયા મહતિ હોય તે મહામાયા જેને મહાન ઉત્સાહ તે મહોત્સાહ જેને ઘણુ બળ છે તે માહાબળ. ॥ ૧૮ ॥

महाबुद्धिर्महावीर्योमहाशक्तिर्महाद्युतिः ॥
अनिर्देश्यवपुःश्रीमानमेयात्मामहाद्रिधृक् ॥१९॥

ટીકા—જેની મહા તે બુદ્ધી છે તે મહાબુદ્ધી મહાપ્રાક્રમથી મહાવીર્ય સર્વોત્તમ શક્તિથી મહાશકિત સર્વોત્તમ કાંતીથી મહાદ્યુતિ એ પરંમાત્માનું શરીર એવું કહેવામાં ન આવે એટલે સર્વથી વિલક્ષણ તે અનિર્દેશ્યવપુ: જેમાં હમેશા સંપદા રહે તે શ્રીમાન પ્રમાણમાં ન આવે ભકતના તે અપ્રમેયાત્મા ગાયોનું રક્ષણ કરતી વા અમૃત મંથન કરતિ વખતે ગોવર્ધન અને મંદરાચળ ધારણ કર્યો તેથી મહાદ્રિધૃક ॥ ૧૯ ॥

महेष्वासोमहीभर्ताश्रीनिवासःसतांगतिः ॥
अनिरुद्धःसुरानंदोगोविंदोगोविदांपतिः ॥२०॥

ટીકા—જેનું સર્વોત્તમ ધનુષ છે તે મહેષ્વાસા પૃથ્વીના ધારણ પોષણ કર્તા તે મહિભર્તા લક્ષ્મી જ્યાં રહેછે તે શ્રીનીવાસ સજ્જનોએ પ્રાપ્ત થવાને યોગ્ય તે સતાંગતી કહી કોઈ પણ શત્રુના બાંધ્યામાં ન આવે અનિરૂદ્ધ સુરને આનંદ આપે તે સુરાનંદ ગા જે પૃથ્વી તેને વરાહ રૂપથી પ્રાપ્ત થયા તેથી ગોવિંદ ગો એટલે વેદ લક્ષણા વાણીને જાણનારના પાલક તેથી ગોવિંદપતિ. ॥ ૨૦ ॥

मरीचिर्दमनोहंसःसुपर्णोभुजगोत्तमः ॥
हिरण्यनाभःसुतपाःपद्मनाभःप्रजापतिः ॥२१॥

ટીકા—તેજસ્વીયોમાં પણ તેજસ્વી તે મરીચિ વૈવસ્તાદીરૂપે થી પ્રજાને દમનપણું તે દમન સંસારનો બંધ તોડે તે હંસ ગરૂડરૂપથી સુપર્ણ શેષરૂપથી ભુજગોત્તમ જે ભગવાનની નાભીમાં હીરણ્ય પેઠે કમળ પ્રકાસેછે તે હીરણ્ય નાભ બદ્રીયાશ્રમ નર નારયણ રૂપથી સુંદર તપ કરેછે તેથી સુતપા કમળની પેઠે ગોળ વર્તુળાકાર નાભીછે તે પદમનાભ સર્વ પ્રજાના પાલણ પણાથી પ્રજાપતિ. ॥ २१ ॥

अमृत्युःसर्वदृक्सिंहःसंधातासंधिमान्स्थिरः ॥
अजोदुर्मर्षणःशास्ताविश्रुतात्मासुरारिहा ॥२२॥

ટીકા—મૃત્યુરહિતછે તેમ અમૃત્યુ સર્વને જુવેછે તેથી દ્રક રાવણાદી દુષ્ટોને મારવાથી સીંહ અહી પાંખસનામ સંપુર્ણ થયાં (२००) સંધાન કરવાથી સંધાતા સંધી જે સ્નેહ ભકત વિષયીક પ્રિતી જેનામાંછે તે સંધીમાન ભક્તોના હ્રદયમાં સ્થીર છે તેથી સ્થીર અ એટલે વાયુ અને જ એટલે ગતી અર્થાત જેની ગતિ વાયુ સરખી છે તે અજ જે દુઃખ દૈત્યોથી પણ સહન થાય તે દુર્મર્ષણ દુષ્ટોને દંડ આપતે શાસ્તા વિસરૂત એટલે પ્રસીદ્ધ થાયછે આત્મા (જીવ) જેનાથી એટલે જેને ભજનથી જ્ઞાન મેળવેછે તે વિસરૂતાત્મા સુરારી દૈત્યોને મારનાર સુરારીહા. ॥ २२ ॥

गुरुर्गुरुतमोधामसत्यःसत्यपराक्रमः ॥
निमिषोऽनिमिषःस्रग्वीवाचस्पतिरुदारधीः॥२३॥

ટીકા—ગીતાદીક ઉપદેશથી ગુરૂ સર્વ ગુરૂઓમાં શ્રેષ્ટછે તેથી ગુરૂતમ સર્વને ધારણ કરેછે તેથી ધામ નિરંતર છે તેથી સર્વ અખંડ પરાક્રમથી સત્ય પરાક્રમ નિરંતર જોવાથી નિમિષ નેત્રોની પલકન લાગે તે અનીમીષ સ્રગ જે વૈજયંતી માળા જેનેછે તેથી સ્રગ્વી વાચા જે વેદવાણી તેનાપતિ વાચસ્પતિ એથીછે બુદ્ધી ઉદાર જેની તે ઉદારધી તેवाचस्पति रुदारधी. ॥ २३ ॥

अग्रणीर्ग्रामणीःश्रीमान्न्यायोनेतासमीरणः ॥
सहस्रमूर्द्धाविश्वात्मासहस्राक्षःसहस्रपात्॥२४॥

ટીકા—સર્વેથી અગ્રણી એટલે પુજ્ય હોય તે અગ્રણી ગ્રામ જે દત વિલંબીત અને મધ્ય ત્રણ ત્રણ ગ્રામ (ગાયવિશેષસ્વર) આદીએ કરી પુજ્ય તે ગ્રામણી જે ઋગવેદ સામવેદ અને યજુરવેદ રૂપ શ્રી-છે જેને તે શ્રીમાન ऋच:सामायजूङ ઈત્યાદિ સૃતિનીતીરૂપછે તેથી ન્યાય, કર્મફળ આપે તે નેતા, વા જગતયંત્રનો નિર્વાહક તે નેતા ઇ-ત્યાદી. શ્વાસરૂપે ભુતોને વીંટેછે તે એટલે વેદરૂપ વાણી તે વિટાએ-લાછે જેનાથી તે સમીરણ જેને સહસ્રમાથાંથી સહસ્રમુર્ધ્વા વિ રાટ વિશ્વના અંતર્યામી તે વિશ્વાત્મા જેને સહસ્ર અક્ષ એટલે ચક્ષઓ જેને તે સહસ્રાક્ષ જેને સહસ્ર પગછે તે સહસ્રપાત, सहस्रसीष ઇત્યાદી સૃતિ પ્રમાણ એ વિશ્નુનું નામછે. ॥ ૨૪ ॥

आवर्त्तनोनिवृत्तात्मासंवृत:संप्रमर्दन: ॥
अह:संवर्त्तकोवह्निरनिलोधरणीधर: ॥२५॥

ટીકા—ધર્મ સ્થાપન કર્વા માટે અવતાર લેછે તેથી આવર્તન વિષયાદીકોથી નિવૃતી પામેલું ભગવાનનું ચિત તેથી નીવૃત્તાત્મા યોગમાયાથી સંવૃતછે એટલે જોવામાં નથી આવતું તે સંવૃત વા આછાદીકે કરીને વીંટાયેલોછે જેનાથી તે સંવૃત. દુષ્ટોને સમ પ્રકારે મર્દન કરનાર નાશ પમાડનાર તેથી સંપ્રર્તદન અહ જે દીવ-સ તેમાં સુર્યના પ્રકાશથી વર્તમાન ક્રીયા કરેછે તે અહ સંવર્તક અગ્નિરૂપથી હુત હવ્ય ને દેવતા માટે લેછે અને દેવતાઓને આ પેછે તે વન્હી રૂકમણી પ્રાપ્તી માટે ઇલાજે નિદ્રા ન રહી તેથી અ-નીલ નામ ધાર્યું ધરણી જે પૃથ્વી શેષ દીગજ આદી વરાહ રૂપથી ધારણકરી તેથી ધરણીધર. ॥ ૨૫ ॥

सुप्रसाद:प्रसन्नात्माविश्वधृग्विश्वभुग्विभु: ॥
सत्कर्त्तासत्कृत:साधुर्ज्जन्हुर्नारायणोनर: ॥२६॥

ટીકા—જેની સર્વોત્તમ પ્રસન્નતા તેથી સુપ્રસાદ વા શીસુપા-લાદીકને મોક્ષ આપનાર તે સુપ્રસાદ જેનું અંત:કર્ણ પાપથી નિ-ર્મળ છે એટલે મુકતછે તેથી પ્રસંન્નાત્મા પ્રસંન્નાત્મા કરૂણા દ્રસ્વભાવ વા પ્રસંન્ન સ્વભાવ અર્થાત કારૂણીક જેણે વિશ્વને ધારણ કર્યુંછે તે વિશ્વધૃક વિશ્વનેપાળવાથી વિશ્વભુક વિવિધપ્રકારના થવાથી વિભુ ગૌ બ્રાહ્મણના સત્કાર કરનાર સતકર્તા ભકતોનો સત્કાર કર્યો છે તેથી સતકૃત ભકતકાર્ય સાધે તે સાધુ ગંગાજળ પીને કાઢ્યું તે-

થી જન્હું નર સમુહનો અયન અર્થાત સ્થાન તે નરનારાયણ. ૨૬

असंख्येयोऽप्रमेयात्माविशिष्टःशिष्टकृच्छुचिः ॥
सिद्धार्थःसि॰संकल्पःसिद्धिदःसिद्धिसाधनः ॥२७॥

ટીકા—સંખ્યા કરવામાં એટલે કહેવામાં ન આવેતે અસંખ્યછે શરીરથી આત્મા પ્રમાણમાં ન આવે તે અપ્રમેયાત્મા સર્વથી વિશેષછે તેથી વશિષ્ટ અશિષ્ટ જે દુરાચારી તેમને પણ શાસન કરેછે. તેથી. શીષ્ટકૃત સૃંગારરૂપછે તેથી શુચિ જેનો નિવૃતિ અર્થ સીદ્ધ થયેછે તે સીધાર્થ જેનો સંકલ્પ સીદ્ધછે તે સીદ્ધ સંકલ્પ સીધીને આપનાર તે સીદ્ધીદ સીદ્ધીના સાધનરૂપપણાથી સિદ્ધી સાધન. ॥ ૨૭ ॥

वृक्षाहीवृक्षभोविष्णुर्वृषपर्वावृषोदरः ॥
व॰नोवर्द्धमानश्चविविक्तःश्रुतिसागरः ॥२८॥

ટીકા—વૃષ જે ધર્મ તે ધર્મરૂપ દ્વાદસાહાદીક યાહુ એટલે દીવસછે જેનાથી તે વૃષાહી કામનાના વરસાદ વરસે તે વૃષભ સર્વેમાં વ્યાપી રહેલછે તે વિષ્ણુ જે ધર્મ સબંધી પર્વ એટલે ઊત્સવ તે જેને છે તે વૃષપર્વા જેના ઉદરમાં ધર્મછે તે વૃષોદર ભકતોએ અલ્પ અર્પણ કરેલું તે વદ્ધર્ન કરનાર તે વર્ધન પોતે પ્રપંચ રૂપ કરીને વધવું તે વર્ધમાન પવિત્રતાથી વિવિકત સૃતિના સાગર તેથી સૃતિસાગર. ॥ ૨૮ ॥

सुभुजोदुर्धरोवाग्मीमहेंद्रोवसुदोवसुः ॥
नेकरूपोबृ॰रूपः शिपिविष्टःप्रकाशनः ॥२९॥

ટીકા—સુંદર ભુજાઓએકરી યુકત તે સુભુજ બહુ દુઃખથી ધારણ કરે તે દુર્ધર પ્રશસ્તવાણી જેનીછે તે વાગ્મી મહા ઈંદ્રછે તે મહેંદ્ર ધન આપનાર તે વસુદ અને વસુરૂપ પણ પોતેજછે તેથી વસુ અનેક રૂપછે તેથી નૈકરૂપ બહુ રૂપથી બ્રહ્મરૂપ શીપી જે યજ્ઞ પશુ તેમાં પ્રવેશ કરેછે તેથી શિપીવિષ્ટ અહાં સૃતિપ્રમાણછે પ્રકાશ કરવાથી પ્રકાશનામ થયું. ॥ ૨૯ ॥

ओजस्तेजोद्युतिधरःप्रकाशात्माप्रतापनः ॥
ऋद्धःस्पष्टाक्षरोमंत्रश्चंद्रांशुर्भास्करद्युतिः ॥३०॥

ટીકા—પ્રાણ બલ તેજ પ્રતાપ દ્યુતિ શરીર કાંન્તી એટલાં

ધારણ કરેલ તેઓજ સ્તેજોદ્યુતિધર જેના પ્રકાશરૂપ આત્મા વિગ્રહછે તે પ્રકાશાત્મા સુર્યનાથી પણ વધારે તપાવે તે પ્રતાપન પરીપુર્ણતાથી ઋદ્ધ સ્પષ્ટ અક્ષર જે પ્રણવ તે જેના વાચકછે તેથી સ્પષ્ટાક્ષ મંત્ર રૂપ છે તેથી મંત્ર તાપનો બળેલાને ચંદ્રકિરણ પેઠે આનંદકારકપણાથી ચંદ્રાશુ ભાસ્કર સુર્ય માફક કાન્તીમાન તે ભાસ્કર દ્યુતિ. ૩૦

अमृतांशूद्भवोभानुःशशबिंदुः सुरेश्वरः ॥
औषधंजगतःसेतुःसत्यधर्मपराक्रमः ॥३१॥

ટીકા—અમૃતાંશુ જે ચંદ્રમા તેને સમુદ્ર મથનકરી કર્યો તે અમૃતાં શદ્ભવ પ્રકાશરૂપથી ભાનું શશલક્ષણ ચંદ્ર તે શશબીંદું સુરોના ઇશ્વર તે સુરેશ્વર સંસારરૂપ રોગના નિવર્ત્તક ઔષધ જગતના શેતુરૂપથી જગતશેતુ (પાળ) જેનાં સત્યધર્મ પરાક્રમછે તે સત્યધર્મ પુરાક્રમ. ॥ ૩૧ ॥

भूतभव्यभवन्नाथःपवनःपावनोनलः ॥
कामहाकामकृत्कांतःकामःकामप्रदःप्रभुः ॥३२॥

ટીકા—ભુત ભવિષ્ય વર્તમાનના નાથ તે ભુત ભવન્નાથ પવન વાયુ પવિત્ર કરનાર પવન તેથી થાય તે પાવન અગ્નીરૂપ તે અનળ ભકતોની કામનાને હણે તે કામહા કામજે પ્રદ્યુમ્ન તેમને ઊત્પન્ન કરનાર કામકૃત મુમુક્ષુજનની કામના એટલે ચાહના તુરતે કામ કામનેઆપે તે કામપ્રદ ઉત્તમ પ્રકારથી ભક્તોના રક્ષણ માટે વારેવાર થાય તે પ્રભુ. ॥ ૩૨ ॥

युगादिकृद्युगावर्तोऽनकमायोमहाशनः ॥
अदृश्योव्यक्तरूपश्चसहस्रजिदनंताजित् ॥३३॥

ટીકા—યુગનો આરંભ કરે યુગાદીકૃત આહીં બણસેં નામ થયાં કાળરૂપથે યુગોનું આવર્ત્તન કરેછે તે યુગાવર્ત્ત અનેક માયા તે નૈકમાય જગતરૂપ આહાર કરનાર મહાઅશન જોવામાં ન આવે તે અદ્રશ્ય અપ્રસીદ્ધરૂપથી અવ્યકતરૂપ હજારો અસુરોને જીતનાર સહસ્રજીત અનંત અસૂરોને જીતવાથી અનંતજીત. ॥ ૩૩ ॥

इष्टोविशिष्टःशिष्टेष्टःशिखंडीनहुषोवृषः ॥
क्रोधहाक्रोधकृत्कर्ताविश्वबाहुर्महीधरः ॥३४

ટીકા—સર્વના પ્રીય તે ઈષ્ટ વિશેષકરીને સદાચારી થાય છે

તેથી વિશીષ્ઠ શિષ્ઠ જે સદાચારી તેમના ઇષ્ટ તે શિષ્ટેષ્ટ શીખંડજે મોર મુગણુ ધારણુ કરવાથી શીખંડી ભુતોને માયાવડે કરીને બાંધે તે નહુષ કામના વરસાથી વૃષ ભકતોના ક્રોધને હનન કરે તે ક્રોધહા ક્રોધકારીજે અસૂર તેમનું કર્ત્તન કરવાથી ક્રોધકૃત કર્તા સર્વબછે હાથ જેનામાંછે તે વિશ્વબાહુ પૃથ્વિને ધારણ કરવાથી મહીધર. ॥ ૩૪ ॥

अच्युतःप्रथितःप्राणःप्राणदोवासवानुजः ॥
अपान्निधिरधिष्ठानमप्रमत्तःप्रतिष्ठितः ॥३५॥

ટીકા—ભકતોથી કદીપણુ ચ્યુત થતા નથી એટલે તેથી ન્યારા નહી તે અચ્યુત સર્વદા પ્રસીધપણાથી પ્રથીત સર્વમાં ચેષ્ઠાકરનાર તે પ્રાણ ભકતોને સામર્થ આપેતે પ્રાણદ વાસવજે ઇંદ્ર તેનો અનુજ વાસવાનુંજ સમુદ્રરૂપથી આપાનીધી જગદાધારપણાથી અધીષ્યન સદા સાવધાનપણાથી અપ્રમત્ત સર્વ જનમાં સ્થીતપણાથી પ્રતિષ્ટિત અથવા સર્વમાં પ્રતિષ્ટિત થવાથી પ્રતિત. ॥ ૩૫ ॥

स्कंदःस्कंदधरोधुर्योवरदोवायुवाहनः ॥
वासुदेवोबृहद्भानुरादिदेवःपुरंदरः ॥३६॥

ટીકા—સ્કંધ એટલે સર્વમાં પ્રાપ્ત થાય તે સ્કંધ જે વાયુ તેને ધરનાર સ્કંદધર જગતઊત્પાદીક ધુર ચલાવાથી ધુર્ય વર આપવાથી વરદ વાયુરૂપ વેગવાન ગરૂડ વાહન થવાથી વાયુવાહન વસુદેવના પુત્ર વાસૂદેવ મોહોટા કીરણુ એટલે ભાનુ ચંદ્રમાથી મોટા કીરણ તે બૃહદ્ભાનું દેવના આદિદેવ શત્રુદારણુ કરનાર પુરંદર. ॥ ૩૬ ॥

अशोकस्तारणस्तारःशूरःशौरिर्जनेश्वरः ॥
अनुकूलःशतावर्त्तःपद्मीपद्मनिभेक्षणः ॥३७॥

ટીકા—શોક રહીત અશોક, ભકતોને તારવાથી તારણ, શત્રુનેપણ તારે તે તાર શુરપણાથી શુર શુરવંશમાં જન્મવાથી શૌરીજનોના ઈશ્વર જનેશ્વર સર્વને અનુકુળ તે અનુકુળ અપરીમીત અવતારથી શતાવર્ત પદમ હાથમાંછે તેથી પદમી પદમના સરખાં નેત્ર તે પદમ નીભેક્ષણ. ॥ ૩૭ ॥

पद्मनाभोऽरविंदाक्षःपद्मगर्भःशरीरभृत् ॥
महर्द्धिऋद्धोवृद्धात्मामहाक्षोगरुडध्वजः ॥३८॥

ટીકા—નાભીમાં પદમ હોવાથી પદમનાભ, અરવિંદ સરખાં ને-

ત્ર તે અરવિંદાક્ષ બ્રહ્મારૂપથી પદ્મગર્ભ સર્વ શરીરોનું ભરણપોષણ કરે તે શરીરભુત મોહોટી એટલે બહુ સમૃદ્ધીવાળા તે મહર્ધી સં-સારરૂપ વધવાથી રૂદ્ધ જ્ઞાન વધારનાર પ્રદ્ધાત્મા સારી ઇંદ્રિયવાન તે મહાક્ષ ગરૂડની મુરતી છે, ધજામાંછે જેની તે ગરૂડ ધ્વજ. ૩૮

अतुलःशरभोभीमःसमयज्ञोहविर्हरिः ॥
सर्वलक्षणलक्षण्योलक्ष्मीवान्समितिंजयः ॥३९॥

ટીકા—જેની તુલા એટલે ઉપમા તેના બરાબર નહી તે અ-તુલ શરજે બાણ તેથી પ્રકાસે તે શરવ જેનાથી શત્રુ ભય પામે તે ભીમ સર્વના શમયને જાણે તે સમયજ્ઞ હવિને હરે તે હવિર્હરી સર્વ લક્ષણકરી લક્ષણ કરવા યોગ્ય તે સર્વ લક્ષણ લક્ષણ્ય જેને નીત્ય લક્ષ્મીછે તે લક્ષ્મીમાન સંગ્રામ જીતે તે સમિતીંજય. ॥ ૩૯ ॥

विक्षरोरोहितोमार्गोहेतुर्दामोदरस्सहः ॥
महीधरोमहाभागोवेगवानमिताशनः ॥४०॥

ટીકા—ક્ષર જે નાશરહીત તે વિક્ષર મત્સરૂપ તે રોહીત મા-ર્ગ જે વેદ તેનું કારણ તે માર્ગ હેતું દામ જે દોરી યશોદાની બાં-ધેલી ઊદરમાં તેથી દામોદર માર્ગશિર્ષમાશથી સહ મહીધરે તે મ હીધર મહાભાગ્યથી મહાભાગ વધારે વેગ તે વેગવાન અવેત અશા-ન એટલે આહારપ્રમાણ નહી તે. ॥ ૪૦ ॥

उद्भवःक्षोभणोदेवःश्रीगर्भःपरमेश्वरः ॥
करणंकारणंकर्ताविकर्तागहनोगुहः ॥४१॥

ટીકા—સંસારના ઊદ્ભવપણાથી ઊદ્ભવ ક્ષોભકરવાથી ક્ષો-ભણ ક્રીડા કરવાથી દેવ શ્રી જે જગતરૂપ સંપદા તેનો ગર્ભ શ્રી ગર્ભ સર્વોત્તમ ઈશ્વર તેથી પરમેશ્વર સાધનરૂપથી કરણ જગતનું મુળ કારણ કરનાર કર્તા વિવિધ કર્તા વિકર્તા જાણવામાં ન આવે તે ગહન શરીર ગુપ્ત કરવાથી ગુહ્ય. ॥ ૪૧ ॥

व्यवसायोव्यवस्थानःसंस्थानःस्थानदोध्रुवः ॥
परर्धिःपरमःस्पष्टस्तुष्टःपुष्टःशुभेक्षणः ॥४२॥

ટીકા—નિશ્ચયપણાથી વ્યવસાય વ્યવસ્થા સંસ્થાનરૂપથી સં-સ્થાન ભકતોને સ્થાન આપનાર સ્થાનદ અચળ તે ધ્રુવ શ્રેષ્ટ બુ-ધીવાળા પરર્ધ્વી સર્વોત્તમ તે પરમ સ્વપ્રકાશ રૂપજ્ઞાન તે સ્પષ્ટ પ-

રમાનંદ તે તુષ્ટ પુરણપણાથી પુષ્ટ સુંદર અવલોકન તે સુભેક્ષણ. ॥ ૪૨ ॥

रामोविरामोविरजोमार्गोनेयोनयोऽनयः ॥
वीरःशक्तिमतांश्रेष्ठोधर्मोधर्मविदुत्तमः ॥४३॥

ટીકા—સર્વમાં રમેછે તે રામ જેમાં જગત વિશ્રામ પામે તે વિરામ રજરહીત તેવીરજ માર્ગ બતાવે તે માર્ગ ભકતોના -હૃદયમાં લેવાયોગ્ય નેતા ભકતોનું થોડું પુજન લેવાથી નય અભકતનું પુજન ન લેવાથી અનય (અહીંયાં ચારસેં નામ થયાં) યુધદાન દેવામાં શુર તે વીરશકતીવાળામાં શ્રેષ્ટ શકતામતાં શ્રેષ્ટ ધર્મ કહેવાથી ધર્મ ધર્મ જાણનારમાં ઉત્તમ ધર્મ વિદુસમ. ॥ ૪૩ ॥

वैकुंठःपुरुषःप्राणःप्राणदःप्रणवःपृथुः ॥
हिरण्यगर्भःशत्रुघ्नोव्याप्तोवायुरधोक्षजः ॥४४॥

ટીકા—વીગઈ થઈછે કુંઠ પ્રતિધાત એવા ભકતજન સબંધી જે છે, તે વૈકુંઠ પુરૂ જે નાના પ્રકારનાં તેમાં વસવાથી પુરૂશ પ્રકૃષ્ટ છે; વેદરૂપ અણ નામશબ્દ જે ઇશ્વરથી છે, તે પ્રાણ પ્રાણશકતી દેનાર પ્રાણદ દેવતા જેને પ્રકૃષ્ટકરીને નમન કરેછે તે પ્રણવ પૃથુરાજા રૂપ તે પૃથુ હીરણ્યરૂપ વડના પત્ર ઉપર બાળ થયા તેથી હીરણ્યગર્ભ શત્રૂ નામ કરનાર શત્રૂઘ્ન સર્વમાં વ્યાપ્તછે, તે વ્યાપ્ત સઘળે પ્રાપ્ત થવાથી વાયુ અક્ષ જે જ્ઞાનઈંદ્રીય તેનાથી ઉત્પન્ન થયું જ્ઞાન તે બીજાનું જ્ઞાન તેથી નીચછે અર્થાત સર્વોત્તમ જ્ઞાનવાન અધોક્ષજ. ૪૪

ऋतु:सुदर्शन:काल:परमेष्ठीपरिग्रहः ॥
उग्रस्संवत्सरोदक्षोविश्रामोविश्वदक्षिणः॥४५॥

ટીકા—વસંતરૂપછે તેથી રૂતુ સુદર્સન સદા ચલાવેથી કાળ વૈકુંઠમાં રેહે તે પરમેષ્ટી મુમુક્ષુના પરીગૃહ કરેતે પરીગૃહ ઉત્તમ હોય તેને ગીરન એટલે ભક્ષણ કરે તે ઊગ્ર સમગ્ર સર્વ કાળમાં કર્મના કાળરૂપથી વસે તે સંવત્સર સત્કામમાં ચતુર તે દક્ષ જગતને વિશ્રામ આપે તે વિશ્રામ વિશ્વમાં ચતુર તે વિશ્વ દક્ષીણ. ॥ ૪૫ ॥

विस्तारःस्थावरःस्थाणुःप्रमाणंबीजमव्ययः ॥
अर्थोऽनर्थोमहाकोशोम[illegible]भोगोमहाधनः ॥४६॥

ટીકા—જેમાં જગત વિસ્તારેલુ છે તે વિસ્તાર સ્થાવરમાં પણ

સ્થીતી તે સ્થાવરસ્થાણું નીત્ય મર્યાદારૂપ પ્રમાણ સર્વનું અ-વીનાશી બીજ બીજ અવ્યય પ્રયોજનરૂપ તે અર્થ અર્થરહીત અ-નર્થ આનંદમયરૂપ જેનું કામ તે મહાકોશ શ્રેષ્ટ સુખવાળો માહા-ભાગ માહાન થયુંછે અધન જેને તે માહાધન ॥ ४६ ॥

अनिर्विण्णःस्थविष्ठोभूर्धर्मयूपोमहामखः ॥

नक्षत्रनेमिर्नक्षत्रीक्षमःक्षामःसमीहनः ॥४७॥

ટીકા—ભકતોનું કાર્ય કરવામાં નિર્વેદ તે અનિર્વિણ અતિ-સ્થુલ સ્થવિષ્ટ ન હોવાથી અભૂ ધર્મના સ્થંભ તે ધર્મરૂપ જેનું સ-ર્વોત્તમ પુજનછે તે માહામખ ચંદ્રની પઠે આનંદ દાયકતાથી નક્ષત્ર-નેમી જેના સમાન બીજો ક્ષત્રી નહી તે નક્ષત્રી થોડી પુજાથી મો-ટા અપરાધ ખમે તે ક્ષમ અસુરોને દુર્બળ કરે તે ક્ષામ સમય જે ચેષ્ટવાન તે સમીહન. ॥ ४७ ॥

यज्ञइज्योमहेज्यश्चक्रतुःसत्रंसतांगतिः ॥

सर्वदर्शीविमुक्तात्मासर्वज्ञोज्ञानमुत्तमम् ॥४८॥

ટીકા—યજ્ઞરૂપ તે યજ્ઞ પુજત્વપણાથી ઈજય નાના પ્રકારની ક્રીયાથી ક્રતુ, સદપુરૂશોના ત્રાતા તે સત્રં સજજન પુરૂશોને પ્રાપ્ત થવાનું તે સતાંગતિ સર્વને દેખનાર તે સર્વદર્શી વિશેષકરીને જે-નાથી આત્મા મુકતથાય તે વિમુકતાત્મા સર્વને જાણે તે સર્વજ્ઞ ઉત્ત-મજ્ઞાન જે ભકતોરૂપપણાથી જ્ઞાન મુત્તમં. ॥ ४८ ॥

सुव्रतःसुमुखःसूक्ष्मःसुघोषःसुखदःसुहृत् ॥

मनोहरोजितक्रोधोवीरबाहुर्विदारणः ॥४९॥

ટીકા—શરણાંગત રૂપરક્ષણ સુંદરવ્રત તે સુવ્રત સુંદરમુખ તે સુ-મુખ દુર્વિજ્ઞેયપણાથી સુક્ષ્મ સુંદર ઘોસ (શબ્દ) તે સુઘોષ સુખદાયક તે સુખદ પ્રત્યુપકાર ન ચહાતાં ઉપકાર કરેતે સુહૃદ મનને હરનાર મનોહર જેણે ક્રોધ જીત્યો છે તે જીત ક્રોધ વિરછે બાહુ જેની તે વી-રબાહુ નૃસીંહથી વિદારણ કર્યુ શત્રુનું વિદારણને માટે વિદારણ. ४९

स्वापनःस्ववशोव्यापीनैकात्मानैककर्मकृत् ॥

वत्सरोवत्सलोवत्सीरत्नगर्भोधनेश्वरः ॥५०॥

ટીકા—પ્રાણીના આત્મસંબોધથી ભ્રષ્ટકરી માયામાં સુવાડે તે સ્વાપન સ્વતંત્ર તે સ્વવશ આકાશ પેઠે વ્યાપે તે વ્યાપી જગત ઊત્પ

તિરૂપ તે નૈકાત્મા જગત ઊત્પતિ સંપત્તિ વિપત્તિ કર્મો ન કરે તે નૈ-કકર્મકૃત વત્સનને ગોવાળીયાને રાત્રે આપ્યાં તેથી વત્સર ભક્તોને સ્નેહ કરે તે વત્સલ જેમાં સ્નેહ હોય તે વત્સલ વા જગતને બાળ-કરૂપ પીતા તુલ્ય પાલણ કરેછે તે વત્સી રત્નનો સમુદ્ર તે રત્નગર્ભ ધનનો ઈશ્વર ધનેશ્વર. ॥ ૫૦ ॥

धर्मगुब्धर्मकृ[illegible]र्मीसदसत्क्षरमक्षरम् ॥

अविज्ञातासहस्रांशुर्विधाताकृतलक्षणः ॥५१॥

ટીકા—ધર્મનુ રક્ષણ કરે તે ધર્મગુપ, ધર્મમર્યાદા સ્થાપન કરે તે ધર્મકૃત; ધર્મને ધારણ કરેછે તે ધાર્મી અવિતથ પરંબ્રહ્મ સત્ય, અપર પ્રપંચરૂપ સર્વ અસત્ય ક્ષરમાન નાશવાન અક્ષર કુટસ્થ જેનો નાશ નહી વિજ્ઞાતા જેના સમાન બીજો નથી તે અવિજ્ઞાતા સહસ્રકીરણ જે સહસ્રાંશુ વિશેષકરીને જગત ધારણકરે તે વિધાતા શ્રીવત્સલક્ષ-ણ ચિન્હ વૃક્ષસ્થળમાં પોતે કરેલુ છે તે કૃતલક્ષ. ॥ ૫૧ ॥

गभस्तिनेमिःसत्वस्थःसिंहोभूतमहेश्वरः ॥

आदिदेवोमहादेवोदेवेशोदेवभृद्गुरुः ॥५२॥

ટીકા—સુર્ય ચક્રના મધે સ્થીતછે તેથી ગભસ્તી નેમી સત્વગુણમાં સ્થીત તે સત્વસ્થ અસુર મારવામાં સીંહસમાન પ્રાક્રમ તેથી સીંહ ભુતોના મહ એટલે ઉત્સાહના ઇશ્વર તે ભુતમહેશ્વર આદીકારણરૂપ તેથી આદી દેવ જ્ઞાનયોગ ઐશ્વર્ય ભોગવેછે તેથી માહાદેવ દેવોના ઇશ તે દેવેશ દેવોનું ભરણપોષણ કરેછે તેથી દેવભૃત, દેવભૃત જે શક્ર (ઇંદ્ર) તેનાગુરૂ તે દેવભૃદ્ગુરૂ. ॥ ૫૨ ॥

उत्तरोगोपतिर्गोप्ताज्ञानगम्यःपुरातनः ॥

शरीरभूतभृद्भोक्ताकपींद्रोभूरिदक्षिणः ॥५३॥

ટીકા—સર્વથી ઉત્તમ જે ઇંદ્ર ઊત્તર ગાયોના પાળનાર ગોપવેશ-ધર તે ગોપતિ સર્વનું રક્ષણ કરનાર ગોપ્તા જ્ઞાનથી ગમ્ય તે જ્ઞાન-ગમ્ય પ્રાચીનપણાથી પુરાતન શરીરરૂપકરી આકાશાદી ભુતોને ધારણ કરવાથી શરીર ભુતભૃત સર્વના પાલક તે ભોક્તા (અહીંયાં પાંચસે નામ. પુરાં થયાં) સુગ્રીવરૂપ વાનરોના ઇંદ્ર તે કપીંદ્ર વા રામચંદ્ર રામાદીક અવતારોમાં યજ્ઞ દક્ષણા આપ તે ભુરી દક્ષિણ. ॥ ૫૩ ॥

सोमपोऽमृतपस्सोमःपुरुजि[illegible]मः ॥

विनयोजयस्सत्यसंधोदाशार्हस्सात्वतांपतिः ॥५४॥

ટીકા—યજ્ઞમાં સોમપીયે તે સોમય અમૃત જે દેવતા, તેમના પાલક અમૃતપ કીર્તીરૂપ ઉમાસહીત શિવ બહુ પુરૂશાને જીતે તે પુરૂજીત પુરૂમાં શ્રેષ્ટ તે પુરૂસતમ દુષ્ટોને દંડદેનાર વિનય સમગ્ર ભુતોનો જયકરે જીતેછે તે જય સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળો તે સત્યસંધ દાનને યોગ્ય તે દાશાર્ણ ભક્તજનના પતિ સાત્વતાંપતી. ॥ ૫૪ ॥

जीवोविनयितासाक्षीमुकुंदोऽमितविक्रमः ॥
अंभोनिधिरनंतात्मामहोदधिशयोंतकः ॥५५॥

ટીકા—પ્રાણનેક્ષેત્રજ્ઞરૂપ ધારણ કરે તે જીવ વિનયથી સર્વેના શાક્ષી તે વિનયતા સાક્ષી મુક્તિદાતા મુકુંદ અમીત પરાક્રમવાળો અમીત પરાક્રમ અંભસ જે દેવમનુષ્ય પીતૃ અને અસુર તેમના આધાર તે અંભોનિધી અનંત જે બળરામ તેમનામાં જેનો આત્મા છે તે અનંતાત્મા સાગરમાં સુનાર મહોદધીશય નાશ કરનાર અંતક. ૫૫

अजोमहार्हःस्वाभाव्योजितामित्रःप्रमोदनः ॥
आनंदोनंदनोनंदः सत्यधर्मात्रिविक्रमः ॥५६॥

ટીકા—જેનો જન્મ નહીં તે અજ મહા પુજાને યોગ્ય તે મહાર્હ ભક્તોએ ભાવના કરવા યોગ્ય તેથી સ્વાભાવ્ય અમીત્ર આભ્યંતર રાગદ્વેશાદીક વા બાહ્ર રાવણાદીકને જીતનાર જીતામીત્ર શ્રેષ્ટમોદને પ્રાપ્ત તે પ્રમોદન સુખરૂપથી આનંદ આનંદકારક તે નંદન સમૃધીવાન નંદ જેનો સત્યધર્મ તે સત્યધર્મ ત્રણ લોકમાં વેગથી ગમન કરનાર ગરૂડ સહીત તે ત્રીવિક્રમ. ॥ ૫૬ ॥

महर्षिःकपिलाचार्यःकृतज्ञोमेदिनीपतिः ॥
त्रिपदस्त्रिदशाध्यक्षोमहाशृंगःकृतांतकृत् ॥५७॥

ટીકા—મહારૂષી કપીલાચાર્ય તે મહર્ષી કપીલાચાર્ય કરેલા ઉપકારને જાણે તે કૃતજ્ઞ મેદની જે પૃથ્વિ તેના પતિ મેદનીપતિ જેને ત્રણ પદ છે તે ત્રીપદ, ત્રીદશા જે દેવતા તેમના અધ્યક્ષ ત્રીદશાધ્યક્ષ મત્સરૂપમાં સીંગ હતું તેથી મહાશૃંગ શીદ્ધાંત કરનાર કૃતાંત કૃત વા કાળનો પણ અંત કરનાર કૃતાંતકૃત. ॥ ૫૭ ॥

महावराहोगोविंदः सुषेणःकनकांगदी ॥
गुह्योगभीरोगहनोगुप्तश्चक्रगदाधरः ॥५८॥

ટીકા—મહાન લોકથી વિલક્ષણ વરાહ તે મહાવરાહ ગાય ચ-રાવા વનમાં ગયા તેથી ગોવીંદ વા ગોજીવાણી તેથી વેદાંત વાકયને જાણે તે ગોવીંદ, શોભાયમાન શેના જેની તે સુષેણ કનકમય અંગદ જેનો છે કનકાંગદી -હૃદયાકાશમાં રહેલા તેમ ગુહ્ય ગુઢ અ-ભીપ્રાય જેનાછે તે ગંભીર. અભકતને દુઃખાય તે ગહન ઇંદ્રીયોથી અગ્રાહ્ય તેથી ગુપ્ત, ચક્ર, ગદા ધારણ કરેતે ગુપ્તશ્ચક્રગદાધાર. ॥૫૮॥

वेधाःस्वांगोजितःकृष्णोदृढःसंकर्षणोच्युतः ॥
वरुणो वारुणोवृक्षःपुष्कराक्षोमहामनाः ॥५९॥

ટીકા—ભકતના હીતનેવિશેષ ધારણ કરે તે વેધા. સ્વકીય ભ-કત અંગ પેઠે તે સ્વાંગ શત્રુએકરી ન જીતાએલો તે અજીત. કૃષ્ણ વર્ણથી કૃષ્ણ સામર્થ્યથી દૃઢ ભકતના દુઃખને ખેંચે તે સંકર્ષણ પ્રલય રૂપમાંપણ પોતાના ભગતોનું પડવું નહી તેથી અચ્યુત શંકર્ષણો-ચ્યુત (શંકર્ષણનું વિશેષણ) આપણી પ્રાપ્તીને માટે ચાહે તે વરૂણ વરૂણના પુત્ર વાલ્મીકરૂપ થયા તેથી વારૂણ ભકતોના કલ્પવૃક્ષ તે-થી વૃક્ષ પુષ્કર જેવા નેત્ર તેથી પુષ્કરાક્ષ મહાન છે મન જેનું તે મહામના. ॥ ૫૯ ॥

भगवान्भगहानंदीवनमालीहलायुधः ॥
आदित्योज्योतिरादित्यःसहिष्णुर्गतिसत्तमः॥६०॥

ટીકા—ઐશ્વર્ય, ધર્મ, યશ, શ્રીય, વૈરાગ્ય, જ્ઞાન એ છ ભગસ-મગ્ર જેને છે તે ભગવાન સંહાર સમયે ઐશ્વર્યાદીક ભગને સંહારે છે તે ભગહા ભકતોને આનંદ આપનાર તે આનંદી, વનમાલા છે જેને તે વનમાળી, હળ શત્રુને વિદારણ નાશ કરવાનું આયુધ તે હળાયુધ, અદીતીપુત્ર આદીત્ય, સવિત્ર મંડલમાં જયોતિરૂપ પ્રકા-શકારક જયોતીરાદીત્ય, અપરાધ સહન કરેતે સહીષ્ણુ વા ટાઢ તડ-કાનું સહન કરવું તે સહીષ્ણુ, ગતી જેની ઉત્તમ છે તે ગતીસત્તમ. ॥ ॥ ૬૦ ॥ ॥

सुधन्वाखंडपरशुर्दारुणोद्रविणप्रदः ॥
दिवस्पृक्सर्वदृग्व्यासोवाचस्पतिरयोनिजः ॥६१॥

ટીકા—સારૂ છ ધનુષ તે સુધન્વા, શત્રુને ખંડવા, પરશુરામ રામ અવતારમાં ફરશીવાળા તેમના ખંડ પરશુખંડની મન્દસ્મીક્રત અસુરને ભયંકર દારૂણ ભકતોને દ્રવીણ આપનાર દ્રવીણપ્રદ વિશ્વ-

રૂપ દેખાડવા આકાશ જે ચંદ્ર તેને સ્પર્શ કર્યા તે દીવસ્પૃક સર્વદ્દ-
ર્શીરૂપ વ્યાસ થયા તે સર્વ દ્રગવ્યાસ વીદ્યાના પતિ તે વાચસ્પતિ
યોની વીના પ્રગટતિ અયોની. ॥ ૬૧ ॥

त्रिसामासामगःसामनिर्वाणंभेषजंभिषक् ॥
संन्यासकृच्छमःशांतोनिष्ठाशांतिःपरायणः ॥६२॥

ટીકા—ત્રણે કાળમાં સમ છે શાન્તી તે ત્રીસામા સામવેદ, ગા-
યક, સામગ, પરમાનંદરૂપથી નિર્વાણ સંસારરૂપ રોગ નાશ પામે તે
વું ઔષધ ધન્વન્તરીરૂપથી ભીષક સર્વ કર્મફળ ત્યાગ સંકલ્પ ત્યાગ
મોક્ષ સાધન કારક તે સંન્યાસકૃત શમતાવાળા તે શમ સદા શાં-
તપણાથી શાન્ત, નિષ્ટા જે શ્રેષ્ટ શ્રદ્ધા શાંતીથી જેની ચીતવૃતી
સ્થીરતા તેથી પરઉત્તમ અયન તે નિષ્ટાશાન્તી પરાયણ. ॥ ૬૨ ॥

शुभांगःशांतिदःस्रष्टाकुमुदःकुवलेशयः ॥
गोहितोगोपतिर्गोप्तावृषभाक्षोवृषप्रियः ॥६३॥

ટીકા—સર્વ અંગશુભ તે શુભાંગ, શાન્તીદાતા તે શાન્તીદા સ-
ર્વને સૃજવાથી સ્રષ્ટા પૃથ્વીમાં મોદ આનંદ પામે તે કુમુદ, કુતેપૃ-
થ્વી, વલતિ એટલે ચાલતી તે કુબળ કુબળ જે જળ તેમાં શયન
કરતા તે કુવળેશય ગો જે પૃથ્વી તેનું હીત તે ગોહીત, તથા ગો-
નાપાળક ગૌપતિ, જગતનો રક્ષણ કરતા તે ગોપ્તા ધર્મ છે નેત્ર જે-
ને તે વૃષભાક્ષ ધર્મ જેને પ્રીય તે વૃષપ્રીય ॥ ૬૩ ॥

अनिवर्तीनिवृत्तात्मासंक्षेप्ताक्षेमकृच्छिवः ॥
श्रीवत्सवक्षाःश्रीवासःश्रीपतिःश्रीमतांवरः॥६४॥

ટીકા—લોક સંગ્રહાર્થે કર્મથી નિવૃત થએલા તે અનિવર્ત્તી
વિષયથી નીવૃત્ત ચીત છે જેનું નિવૃતાત્મા, વિસ્તાર પામેલા જગ-
તને સંહારમાં સુક્ષ્મ રાખોછો તેથી સંક્ષિપ્ત પ્રાપ્ત થયાનું રક્ષણ
કરવું તે ક્ષેમકૃત, નામસ્મરણથી પાવન કરે તે શીવ, (અહીયાં ૬૦૦
નામ થયાં) જેની વૃક્ષસ્થળમાં શ્રીવાસ ચીન્હ છે તે શ્રીવત્સવક્ષા
શ્રી જેમાં રહેછે તે શ્રીવાસ, શ્રીના પતિ તે શ્રીપતિ શ્રીમંતોમાં શ્રેષ્ટ
શ્રીમતાંવર. ॥ ૬૪ ॥.

श्रीदःश्रीशःश्रीनिवासःश्रीनिधिःश्रीविभावनः ॥
श्रीधरःश्रीकरःश्रेयःश्रीमाँल्लोकत्रयाश्रयः ॥६५॥

ટીકા—ભકતોને શ્રી આપનાર શ્રીદ, શ્રીના ઇશ તે શ્રીઈશ, શ્રીના નિવાસ જેમાં છે તે શ્રીનીવાસ, શ્રી જે શ્રીમંત તેના આધાર શ્રીનીધી કર્માનુંરૂપ વિવીધ પ્રકારે શ્રીયની ભાવના કરે તે શ્રી વિભાવન, શ્રી જે લક્ષ્મી તેને ધારે તે શ્રીધર, સ્મર્ણ માત્રથી શ્રીમાન કરેતે શ્રીકર, મુક્તીરૂપ કલ્યાણકારક શ્રેવ જેને સર્વ પ્રકારની શ્રીય હોયછે તે શ્રીમાન, ત્રણ લોકના આશ્રય કરનારા તે લોક ત્રયાશ્રય. ॥ ૬૫ ॥

स्वक्षःस्वंगःशतानंदोनंदिर्ज्योतिर्गणेश्वरः॥

विजितात्माविधेयात्मासत्कीर्तिश्छिन्नसंशयः ६६॥

ટીકા—સુંદર છે નેત્ર જેનાં તે સ્વક્ષ, જેનું અંગ સુંદર તે સ્વંગ, એક પરાત્માને ઊપાધીથી શતધા તેથી સતાનંદ પરમાનંદ વિગ્રહ તે નંદી, જ્યોતી ગણના ઇશ્વર જ્યોતીગણેશ્વર, વિશેષે કરી જીત્યુ છે મન આત્મા જેણે તે વિજીતાત્મા જેની આજ્ઞાથી સર્વ વર્તેછે વિધેયાત્મા સાચીકીર્તી તે સત્કીર્તી નષ્ટ થયાછે સંશય તે છીન સંશય. ॥ ૬૬ ॥

उदीर्णःसर्वतश्चक्षुरनीशःशाश्वतःस्थिरः ॥

भूशयोभूषणोभूतिर्विशोकःशोकनाशनः ॥६७॥

ટીકા—સર્વથી અધીક તે ઊદીર્ણ સર્વ તરફ છે ચક્ષુ તે સર્વત ચક્ષુ, એના શીવાય ઇશ નથી અનીશ કદાપી વિક્રીયા ન પ્રાપ્ત થાય તે શાશ્વત સ્થીર લંકામાં પ્રવેશ કરતી વખતે સમુદ્ર તીરે ભુમી ઉપર સુતા તેથી ભુશય જગતને ભુશીત કરવાથી ભુશણ સંપદારૂપ તે ભુતિ શોક રહીત વિશોક શોકનાશક તે શોકનાશન. ॥ ૬૭ ॥

अर्चिष्मानर्चितःकुंभोविशुद्धात्माविशोधनः ॥

अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥६८॥

ટીકા—સુર્ય આદીકમાં રહેલી તે અર્ચી તેજ જેમાં છે તે અર્ચીષ્માન સર્વ પ્રકારે પુજનીય છે તે અર્ચીત સર્વ જીવને માયાએ કરી આચ્છાદનકરે તે કુંભ જીવ જેના ભજેથી શુધ થાય છે તે વિશુધાત્મા, જીવોના પાપોને સોધન કરે તે વિશોધન, કઇંપણ રૂધન હોય તે અનીરૂદ્ધ જેના આગળ પાછળ નહી તે અપ્રતિરથ પ્રકૃષ્ટ છે દ્યુમ્ન ધન તે પ્રદ્યુમ્ન જેના પરાક્રમનો પાર નહી તે અમીત વિક્રમ. ॥ ૬૮ ॥

कालनेमिनिहावीरःशौरिःशूरजनेश्वरः ॥
त्रिलोकात्मात्रिलोकेशःकेशवःकेशिहाहरिः ॥६९॥

ટીકા—કાળનેમી અસુરને માર્યો તેથી કાળનેમીહા શુરે તે વીર શુરના કુળમાં થયો તે શૌરી શુરાજનોનોપણ ઈશ્વર તે શુર જનેશ્વર ત્રણલોકના આત્મા ત્રીલોકાત્મા ત્રણ લોકના ઈશ તે ત્રીલોકેશ જે કેશ સંજ્ઞીત સુર્ય તેને પ્રકાશ કરેછે તે કેશાવ બ્રહ્મા વિષ્ણુ, શીવ, શકતી તે કેશવસંજ્ઞા કેશી અશુરને મારનાર કેશીહા સ્મર્ણ કરવાથી પાપોને હરે તે હરી. ॥ ૬૯ ॥

कामदेवःकामपालःकामीकांतःकृतागमः ॥
अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोऽनंतोधनंजयः ॥७०॥

ટીકા—ભકતોની કામના પ્રાપ્તી કરે તે કામદેવ તેમની કામનાને પાળે તે કામપાળ, જેને ભકતની કામના છે તે કામોક ને બ્રહ્મા તેનો જે અંત કાંત કર્યોછે વેદ અગમ જેણે કૃતાગમ સર્વ ચેતન અચેતનથી વિલક્ષણ શરીર જેનુંછે તે અનિર્દેશ્યવપુ સર્વ વ્યાપી તે વિષ્ણુ શ્રેષ્ટ યોધાતોવપુ જેના ગુણોનો પાર નહી તે અનંત અર્જુન રૂપથી ધનંજય. ॥ ૭૦ ॥

ब्रह्मण्योब्रह्मकृद्ब्रह्माब्रह्मब्रह्मविवर्द्धनः ॥
ब्रह्मविद्ब्राह्मणोब्रह्मीब्रह्मज्ञोब्राह्मणप्रियः ॥७१॥

ટીકા—તપ આદીક બ્રંહ્મ તેમનું હીત બ્રહ્મણ્ય બ્રહ્મ જે વેદ તેના કર્તા બ્રહ્મકૃત સૃષ્ટીના માટે બ્રહ્મા થયા તેથી બ્રહ્મા સર્વેશ્વરપણાથી બ્રહ્મ તપ આદીક બ્રહ્મના વર્ધક બ્રહ્મવિવર્ધન બ્રહ્મ જે વેદ તેને જાણે તે બ્રહ્મવિત્ બ્રહ્મ જે વેદ તેને પ્રવર્ત કરેતે બ્રાહ્મણ બ્રહ્મવેદ જેમાં છે તે બ્રહ્મી બ્રહ્મને એટલે વેદને જાણે તે બ્રહ્મજ્ઞ જેને બ્રાહ્મણ પ્રીય તે બ્રાહ્મણપ્રીય. ॥ ૭૧ ॥

महाक्रमोमहाकर्मामहातेजामहोरगः ॥
महाक्रतुर्महायज्वामहायज्ञोमहाहविः ॥७२॥

ટીકા—પગોને ઊંચકા મુકવા રૂપ ક્રમછે જેને તે મહાક્રમ મહાનછે કર્મ જેનાં તે મહાકર્મા મહાન તેજયુકત મહાતેજા વાસુકીરૂપ મહોરગ અશ્વમેધાદીક તેથી મહાક્રતુ મહાયજ્ઞના કર્તા મહાયજવા જપયજ્ઞરૂપ મહાયજ્ઞ બ્રહ્માર્પણ હવીરૂપ તે મહાહવી. ॥ ૭૨ ॥

स्तव्य:स्तवप्रिय:स्तोत्रंस्तुति:स्तोतारणप्रिय: ॥
पूर्ण:पूरयितापुण्य:पुण्यकीर्तिरनामय: ॥७३॥

ટીકા—સ્તુતિકરવા યોગ્ય તે સ્તવ્ય સ્તુતિ જેને પ્રીય છે તે સ્તવપ્રીય ગુણપ્રતિપાદકરૂપથી સ્તોત્ર પુરણ કીરતન કીયારૂપ તેથી સ્તુતિ સ્તુતિનો કર્તા સ્તોતારણ પ્રીયછે તેથી રણપ્રીય અનંત કલ્યાણ ગુણપણાથી પુર્ણ ભક્તોની કામના પુરી કરવાના સ્વભાવ તે પુરયિતા મનોહરત્વથી પુણ્ય પુણ્યકારક જેની કીર્તી તે પુણ્ય કીર્તી રોગ રહીત અનામય. ॥ ૭૩ ॥

मनोजवस्तीर्थकरोवसुरेतावसुप्रद: ॥
वसुप्रदोवासुदेवोवसुर्वसुमनाहवि: ॥७४॥

ટીકા—મનના બરોબર વેગવાળુ તે મનોજવ પવિત્રકારકતાથી તિર્થકર વસુવર્ણરેત એટલે વિર્ય તે વસુરેતા પ્રકર્ષયુક્ત ધન આપનાર તે વસુપ્રદ વસુ જે ભીષ્મ તેને ઉત્તમ મોક્ષ આપનાર વસુપ્રદ વસુદેવના પુત્ર વાસુદેવ સર્વમાં વસેછે તેથી વસુ સર્વત્ર વસવામાં મનછે તે વસુમના હવ્યરૂપ તેથી હવિ. ॥ ૭૪ ॥

सद्गति:सत्कृति:सत्तासद्भूति:सत्परायण: ॥
शूरसेनोयदुश्रेष्ठ:सन्निवास:सुयामुन: ॥७५॥

ટીકા—સત્પુરૂશોને પ્રાપ્ત થવાને યોગ્ય તે સદ્ગતી સત્પુરૂશોને માટે કૃતિછે તે સતકૃતિ ૭૦૦નામ થયાં સર્વત્ર અસ્તીપણાથી સત્તા સત્પુરૂશોને ભુતિ સંપદા જેનાથી તે સત્ભુતિ સત્યભક્તના અભીષ્ટરૂપ સત્યપરાયણ હનુમાનાદીક સુરસેન્યા છે તેથી શુરશેન યાદવમાં શ્રેષ્ટ યદુશ્રેષ્ટ સત્પુરૂશોનો નિવાસ સન્નિવાસ સુંદર યમુનાનું જળ વિષરહીત થયું તેથી સુયામુન. ॥ ૭૫ ॥

भूतावासोवासुदेव:सर्वासुनिलयोऽनल: ॥
दर्पहादर्पदोदृप्तोदुर्धरोऽथापराजित: ॥७६॥

ટીકા—ભુતોના આવાસ તે ભુતાવાસ, વિશુધ સત્વમાં પ્રતિત થનાર તે વાસુદેવ, સર્વ પ્રાણના આશ્રય સર્વાસુનિલય જનોને પ્રકાશ કરેછે તેથી અનલ દુષ્ટોના ભયને હણે તે દર્પહા, અસુરોને ભય દેનાર તે દર્પદ, નિજાનાનંદ અનુભવ તેથી દ્રપ્ત દુઃખથી ધારવામાં ન આવે તે દુર્ધર, સત્રૂથી ન જીતાય તે અપરાજીત. ॥ ૭૬ ॥

विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान् ॥
अनेकमूर्तिरव्यक्तःशतमूर्तिःशताननः ॥७७॥

ટીકા—વિશ્વ છે મુર્તી જેની તે વીશ્વમુર્તી, મહતિ પુજ્ય મુર્તી જેની તે મહામુર્તી, પ્રકાશમાન મુર્તી તે દીપ્તમુર્તી, જેના સમાન મુર્તીમાન નથી તે અમુર્તીમાન, ભક્તોની ઇચ્છારૂપ અનેકરૂપ તે અનેકમુર્તી, એ એમજ છે તે જાણવામાં ન આવે તેથી અવ્યક્ત, અસંખ્યમુર્તી તેથી સતમુર્તી સતમુર્તીછે તેથી શતાનન. ૭૭

एकोनैकः:सवःकःकिंयत्तत्पदमनुत्तमम् ॥
लोकबंधुर्लोकनाथोमाधवोभक्तवत्सलः ॥७८॥

ટીકા—સુક્ષ્મજગતરૂપથી એક સ્થુલથી અનેક, સંતાનરૂપથી સવ, સુખરૂપથી કઃ વિચારરૂપથી કિ જેને ભક્ત ચાહાયછે તે તે થાયછે; યત્તત્ ભક્તોની પ્રતિષ્ઠારૂપ પદ જેના સમાન ઊત્તમ નહી તે, અનુત્તમ, લોકના બંધુ લોકબંધુ લોકોનાનાથ લોકનાથ, માલક્ષ્મી તેનાપતિ માધવ, જેનો પ્યાર ભક્તોપર છે તે ભક્તવત્સલ. ॥૭૮॥

सुवर्णवर्णोहेमांगोवरांगश्चंदनांगदी ॥
वीरहाविषमःशून्योघृताशीरचलश्चलः ॥७९॥

ટીકા—સુવર્ણ સરખો વર્ણ તે સુવર્ણવર્ણ હેમના જેવું અંગ તે હેમાંગ શ્રેષ્ઠ અંગ છે તેથી વરાંગ ચંદન અને અંગદ છે તે ચંદનાગદી અસુર વીરોને મારવાથી વીરહા, જેના બરાબર નહી તે વિષમ, આકાશરૂપતાથી શુન્ય ભક્તોના આશીર્વાદ ધારણ કર્યા છે તે ધૃતાશી સ્વરૂપથી ન ચળે તે અચળ, સર્વપ્રાણી ચળવાથી ચળ. ૭૯

अमानीमानदोमान्योलोकस्वामीत्रिलोकधृक् ॥
सुमेधामेधजोजन्यः सत्यमेधाधराधरः ॥८०॥

ટીકા—દેહ અભિમાન રહીત અમાની ભક્તોનેમાન આપનાર માનદ સર્વને માનવાયોગ્ય માન્ય, લોકોના સ્વામી લોકસ્વામી ત્રણ લોકને ધારણ કરનારે ત્રીલોકધૃક સુંદર મેધા એટલે પ્રજ્ઞા છે તે સુમેધા ધરા જે પૃથ્વિને ધારણ કરેતે ધરાધર. ॥ ૮૦ ॥

तेजोवृषोद्युतिधरःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥
प्रग्रहोनिग्रहोव्यग्रो नैकशृंगोगदाग्रजः ॥८१॥

ટીકા—સુર્યરૂપ તેજથી વર્ષાકરે તે તેજોવૃષ ધ્રુતિના ધરવાથી દ્યુતિધરસર્વશસ્ત્રધારીયોમાં શ્રેષ્ટ તે સર્વ શસ્ત્રભૃતાંવર ભકતોનું પુજન ગ્રહણકરે તેથી પ્રગૃહ દુષ્ટજનોના નીગ્રહથી નિગ્રહુ વિવિધ જીવોના અગ્રજ મહાગ્રજ. ॥ ८१ ॥

चतुर्मूर्तिश्चतुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ॥
चतुरात्माचतुर्भावश्चतुर्वेदाविदेकपात ॥८२॥

ટીકા—રામ, લક્ષ્મણ, ભરત, શત્રુઘ્ન એ અવતાર તેથી ચતુર્મુર્તી જેને ચ્યાર બાહુ તે ચતુર્બાહુ વાસુદેવ સંકર્ષણ પ્રદ્યુમ્ન, અનીરૂદ્ધ એ ચ્યાર ચતુર્વ્યુહ એ ચ્યાર આશ્રમોને આશ્રય તે ચતુર્ગતિ ચ્યારવેદને જાણે તે ચતુર્વેદવિત આ જગત જેનું એક પાદ છે તેથી એક પાદી. ॥ ८२ ॥

समावर्त्तोविवृत्तात्मादुर्जयोदुरतिक्रमः ॥
दुर्लभोदुर्गमोदुर्गोदुरावासोदुरारिहा ॥८३॥

ટીકા—સંસાર ચક્રનું સમાવર્તન કરેથી સમાવર્ત સંસારથી આત્મા નીવૃતછે તે નીવૃતાત્મા દુઃખથીપણ ન જીતાય તે દુર્જય દુઃખથી અતિક્રમણ ન થાય તે દુરાતિક્રમ ભકતીયેકરી મળવો દુર્લભ તે દુર્લભ જ્ઞાનીને દુઃખથી પ્રાપ્ત થાય તેથી દુર્ગમ સર્વને દુઃખથી પણ ન મળીશકે તે દુર્ગ દુઃખથી ધ્યાનમાં વસીશકે તે દુરાવાસ દુષ્ટોને મારેતે દુરારીહા. ॥ ८३ ॥

शुभांगोलोकसारंगःसुतंतुस्तंतुवर्धनः ॥
इंद्रकर्मामहाकर्माकृतकर्माकृतागमः ॥८४॥

ટીકા—શુભ અંગ જેનાછે તે શુભાંગ લોકના અલંકારરૂપ તેથી લોક સારંગ સુંદર તેનું આ સંસાર તે સૂં તંતુ એનેજ વધારનાર તંતુવર્ધન શ્રેષ્ટ કર્મછે જેનાં તે ઇંદ્રકર્મા મહાકર્મ જેનાંછે તે મહાકર્મા કર્યાંછે કર્મ જેણે તે કૃતકર્મા જેણે આગમ શાસ્ત્ર કર્યુંછે તે કૃતાગમ. ॥ ८४ ॥

उद्भवःसुंदरःसुंदोरत्ननाभःसुलोचनः ॥
अर्कोवाजसनःशृंगीजयंतस्सर्वविज्जयी ॥८५॥

ટીકા—જેનાથી જગત ઊત્પન્ન તે ઉદ્ભવ અતી શોભીત સુંદર લોકને સોભાયમાન કરે તે સુંદરરત્ન ભુતવંશછે. જેના તે રત્નનાભ સારાં લોચનછે જેનાં તે સુલોચન લોકમાં અર્ચીત તે અર્ક,

વાજ અનંત લોકોને આપે તે વાજસન મત્સાવતારમાં સૃંગધારણ કર્યું તેથી શૃંગી જીતે તે જયંત સર્વને જાણે ને જીતે તે સર્વ વિજયી. ॥ ૮૫ ॥

सुवर्णबिंदुरक्षोभ्यःसर्ववागीश्वरेश्वरः ॥

महाह्रदोमहागर्तोमहाभूतोमहानिधिः ॥८६॥

ટીકા—સુંદર વર્ણ વિંદુ એટલે અંગ જેનું તે સુવર્ણબીન્દુ (આઠસે નામ થયાં) જે ક્ષોભને પ્રાપ્ત થાય તે અક્ષોભ સર્વ વાણીના ઇશ્વરેશ્વર વાગીશ્વરેશ્વર યોગીંદ્ર -હ્રદય તે મહા-હ્રદય વા મોટું -હૃદયછે જેનું તે મહા-હ્રદ જ્યારે ગોવર્ધન ઊચક્યો અને તેની નીચે ગર્દમાં વા ઘેરાવામાં ગોવાળ અને ગાયો પેસારી રક્ષણ કર્યું ત્યારે મહાગર્ત મહાભુત થયા તેથી મહાભુત મહા આધાર તે મહાનિધી. ॥ ૮૬ ॥

कुमुदःकुंदरःकुंदःपर्जन्यःपावनोनिलः ॥

अमृतांशोऽमृतवपुःसर्वज्ञःसर्वतोमुखः ॥८७॥

ટીકા—કુ જે પૃથ્વિ તેનો ભાર ઉતારી હર્ષ કરનાર તે કુમુદ કુત્સીત જે દુરજન માણસ તેને મારવાથી કુંદર અથવા કું જે ધરા તે ફાડનાર હીરણ્યાક્ષને મારવા વારાહરૂપ ધર્યું તે કુંદર કું જે પૃથ્વિ કસ્યપને આપી તેથી કુંદ વર્ષાની માફક તાપનાશક પર્જય વાયુ સમવેગ તે પવન એટલે પરક કોઈ નહીં તે અનીલ દેવતાઓને અમૃત ખવરાવે તે અમૃતાશ મરણ રહીત શરીર તે અમૃતવપુ સર્વને જાણે તે સર્વજ્ઞ. સર્વના તરફ મુખ તે સર્વમુખ. ॥ ૮૭ ॥

सुलभःसुव्रतःसिद्धःशत्रुजिच्छत्रुतापनः ॥

न्यग्रोधोदुंबरोश्वत्थश्चाणूरांध्रनिषूदनः ॥८८॥

ટીકા—સહેજ નામ ભકતી કીર્તનાદીકથી પ્રાપ્ત થાય તે સુલભ સુંદર વરદાયક વ્રત તે સુવ્રત પોતે સમર્થ તે સિદ્ધ શત્રૂ જીતવાથી શત્રૂજીત શત્રૂને તપાવાથી શત્રૂ તાપન સર્વ પ્રાણીનો અવરોધન કરે તે ન્યગરોધ अर्वाअम्नायमुदंबरइतिश्रुते. એથી પ્રમાણથી ઓદુંબર જે અન્નાદીક વસ્તુ તેથી કરી જગતનું પોષણ કરે તે ઉદુંબર સંસાર વૃક્ષરૂપથી અશ્વતથ ચાણુર નામ અંધ્રદેશવાશી મદ્દલરૂપ અસૂરને મારવાથી ચાણુરાંધ્રનિસૂદન. ॥ ૮૮ ॥

सहस्रार्चिःसप्तजिव्हःसप्तैधाःसप्तवाहनः ॥

अमूर्तिरनघोऽचिंत्योभयकृद्भयनाशनः ॥८९॥

ટીકા—સહસ્ત્ર છે અર્ચી એટલે કીરણ જેનેછે તે સહસ્ત્રાર્ચી જે અગ્નિની, કાલી, કરાલી, મનોજવા, સુલોહીના, સુધુમ્ર, વર્ણાસ્ફુલીંગની અને વિશ્વરૂચી એસાતજીભ્હા તે સપ્તજીભ્હા તેજરૂપ જેસાત સમીધીયો સપ્તૈધા સાતઘોડેવાહન સુર્યરૂપછે તે સપ્તવાહન (એક ઘોડો સાત ઘોડાનું વાહનછે એ સૃતિછે) જેની મુરતી નથી તે અમુર્તી, પાપરહીત અનઘ ચીંતવનમાં ન આવે તે અચીંત્ય ભક્તિહીણ પુરૂશોને ભયકારક તેથી ભયકૃત ભકતનો ભયનાશક તે ભયનાશન. ૮૯

अणुर्बृहत्कृशःस्थूलोगुणभृन्निर्गुणोमहान् ॥
अधृतःस्वधृतःस्वास्यःप्राग्वंशोवंशवर्धनः ॥९०॥

ટીકા—સુક્ષ્મરૂપથી અણુ સ્થુલરૂપથી વૃહત (ઘણા મહોટા) કૃશરૂપથી કૃશ સ્થુલરૂપથી સ્થુલ કલ્યાણ ગુણોને ધારણ કરે તે ગુણભૃન ગુણરૂપ જે સુખદુ:ખાદીકથી રહીત નિર્ગુણ સર્વના પુજ્ય તેથી મહાન પૃથ્વી આદીને ધારણ કરનારને પણ ધારણ કર્યુછે તેથી અધૃત અર્થાત બીજાએ ન ધારણ થાય એવું ત્યારે કોઈ શંકા કહે આ શીરીતે હમણાં ધારણ કરી રહ્યુંછે? તો સ્વધૃત અર્થાત પોતે ધારણ કર્યુછે તેથી સ્થીર જેનો સ્વાસ રૂગ્વેદ આદીકસૃતિરૂપ તેથી સ્વાસ્ય પ્રથમ એટલે પુર્વ બ્રહ્માદીકવંશ તે પ્રાગવંશ વંશની વૃદ્ધી કરે તે વંશવર્ધન. ॥ ૯૦ ॥

भारभृत्कथितोयोगीयोगीशःसर्वकामदः ॥
आश्रमःश्रमणःक्षामःसुपर्णोवायुवाहनः ॥९१॥

ટીકા—શેષરૂપકરી ભુભાર ધારણ કર્યો તેથી ભારભૃત વેદોએ કરી કહેવામાં આવે તે કથીત જેને યોગછે તે યોગી યોગીનાઈશ યોગીશ સર્વ કામના આપે તે સર્વકામદ સંસારમાં ભમતા જનોને વિશ્રામ સ્થાનરૂપ તેથી આશ્રય અભકતોને શ્રમ પ્રાપ્ત કરે તે શ્રમણ પ્રલયકાલમાં પ્રજાને દુર્બળ કરે તેથી ક્ષામ સંસાર વૃક્ષરૂપ તેનાં વેદરૂપ સુંદરપર્ણ તેથી સુપર્ણ છંદ જેનાં પાંદડાંછે ઇત્યાદી સૃતિ પ્રમાણથી વાયુને ચલાવે તે વાયુવાહન. ॥ ૯૧ ॥

धनुर्धरोधनुर्वेदोदंडोदमयितादमः ॥
अपराजितःसर्वसहोनियंतानियमोयमः ॥९२॥

ટીકા—ધનુષને ધરે તે ધનુર્ધર ધનુષના ગુણદોશોને જાણે તે

ધનુર્વેદ લોકોને દમન કરે તે દંડ અનુઆદીક પત દમન કરાવ્યું તે-થી દમયીતા જે દંડનુકૂળ તે પણ આપ તેથી દમ અપરાજે ગોપી તેનાથી જીતાયા તે અપરાજીત સર્વને સહન કરેછે તેથી સર્વસહ પોતપોતાના અધીકાર નીયમિત કરે તે નીયંતા જેમાં અન્યકૃત્ય નીયમ નહી તે નીયમ જેનુ મૃત્યુનહી તે યમા. ॥ ૯૨ ॥

सत्ववान्सा त्विकःसत्यःसत्यधर्मपरायणः ॥

अभिप्रायःप्रियार्होर्हःप्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥९३॥

ટીકા--શુદ્ધ સત્વ જેમાંછે તે સત્વવાન સત્વગુણ પ્રધાન તે સા-ત્વિક સત્યસ્વરૂપ સત્ય સત્યધર્મમાં તત્પર તે સત્યધર્મ પરાયણ સર્વ પુરૂશાર્થ ચાહાનાર તે અભીપ્રંતરૂપ તે અભીપ્રાય પ્રીયવસ્તુનાયોગ્ય તે પ્રીયાર્હ પુજાને યોગ્ય અર્હપ્રીય જે સુખ તે કરે તે પ્રીયકૃત પ્રીતી ને વધારે તે પ્રીતિવર્દ્ધન. ॥ ૯૩ ॥

विहायसगतिर्ज्योतिःसुरुचिर्हुतभुग्विभुः ॥

रविर्विरोचनःसूर्य्यःसवितारविलोचनः ॥९४॥

ટીકા—વિહાયસ જે ગરૂડ તે ઉપર ગતી છે તેથી વિહાયસ પ્રકાશમાન તેથી જ્યોતી સુંદર કાન્તીછે તેથી સુરીચી, સર્વ દેવાના નીમીત હુત પદાર્થને આપ ભોગે તે હુતભુક્, સામર્થતાથી વીભુ સૂર્યરૂપ રવી વિશેષકરી પ્રકાશ કરે તે વિરોચન, સુર્યના અંતરયામી તેથી સૂર્ય જેથી જગત પ્રસવ થાય તે સવિતા ભાનુંછે લોચન આંખ જેને તે રવિલોચન. ॥ ૯૪ ॥

अनंतोहुतभुग्भोक्तासुखदोनैकजोऽग्रजः ॥

अनिर्विण्णःसदामर्षीलोकाधिष्ठानमद्भुतः ॥९५॥

ટીકા—જેનો અંત નહી તે અનંત અગ્નીરૂપથી હુત ભોગ તે હુતભુગ, સર્વ વસ્તુ ભોગવે તે ભોકતા, સૂખ આપે તે સુખદ, અનેકરૂપથી પ્રગટ માટે અનેકજ બ્રહ્મારૂપ સૃષ્ટીથી અગ્રજ માટે અગ્રજ સાધનપણાથી અનીર્વિણ્ણ સદા સહનશીળ સદામર્ષી લો-કોના આધાર માટે લોકોધીષ્ટાન અનેક શકતીપણેથી અદ્દભુત. ૯૫

सनात्सनातनतमःकपिलःकपिरव्ययः ॥

स्वस्तिदःस्व स्तिकृत्स्वस्तिःस्वस्तिभुक्स्वस्तिदक्षिणः ९६

ટીકા—સન જે સર્વ દત્ત જે પદાર્થ જેને પ્રાપ્ત થાય સનાત અતિ-

રાય સનાતન તે સનાતમ કપીલ અવતારથી કપીલ વરાહ અવતારથી કપી પ્રલયરૂપથી અવ્યય ૯૦૦ નામ થયાં ભક્તોને સ્વસ્તિ આપેતે સ્વસ્તીદ લોકની સ્વસ્તિ કરવાથી સ્વસ્તીકૃત કલ્યાણરૂપથી સ્વસ્તિ ભક્તોનું મંગળ પાલણ કરે સ્વસ્તિભુક સ્વસ્તિ જે કલ્યાણ તેમાં દક્ષીણ ચતુર સ્વસ્તી દક્ષિણ. ॥ ૯૬ ॥

अरौद्रःकुंडली चक्रीविक्रम्यूर्जितशासनः ॥
शब्दातिगःशब्दसहःशिशिरः शर्वरीकरः ॥९७॥

ટીકા—રૌદ્ર કર્મ જેને નથી તે અરૌદ્ર જેને કુંડળછે તે કુંડળી જેને ચક્રછે તે ચક્રી વિક્રમ જેનેછે તે વિક્રમી જેનું શાસન તે ઉર્જીત ઊર્જીત શબ્દનું પણ ઉલંઘન કરે તે શબ્દાતીગ શબ્દ જે વેદ સહ એટલે પરાક્રમ તે શબ્દ સહ સંસારતાપ નાશકથી શીશીર સંસારીને જ્ઞાનરૂપ અને જ્ઞાનીને સંસારરૂપ રાત્રી કરે છે તે શર્વરીકર. ॥ ૯૭ ॥

अक्रूरःपेशलोदक्षोदक्षिणःक्षमिणांवरः ॥
विद्वत्तमोवीतभयःपुण्यश्रवणकीर्त्तनः ॥९८॥

ટીકા—જે ક્રૂર નહી તે અક્રૂર. જે સર્વદારૂચીર તે પેશળ શીઘ્ર કાર્ય કરનાર દક્ષ જે સરળ ઉદાર તે દક્ષીણ ક્ષમાવાનમાં શ્રેષ્ઠ તે ક્ષમીણાંવર અતિશય વિદ્વાન તે વિદ્વત્તમ ભય રહીત વીતભય પુણ્ય શ્રવણ કીત જેનેછે તે પુણ્ય શ્રવણ કીર્તન. ॥ ૯૮ ॥

उत्तारणोदुष्कृतिहापुण्योदुःस्वप्ननाशनः ॥
वीरहारक्षणःसंतोजीवनःपर्यवस्थितः ॥९९॥

ટીકા—સંસારથી તારે તે ઉત્તારણ દુઃષ્કૃતિને હણે તે દુષ્કૃતિહા પુણ્ય કરે અને કહે તે પુણ્ય દુઃસ્વપ્ન નાશ કરે તે દુઃસ્વપ્નનાશન વિવિધ પ્રકારે સંસારીને ગતિ મુકતી આપે ને અજ્ઞાન હણે તે વિરહા રક્ષણ કરેતે રક્ષણ, સત્માર્ગવર્તી તે સંત પ્રાણીઓને જીવાડે તે જીવન પરીત એટલે સંસારમાં વ્યાપી અવસ્થીત તે પર્યવસ્થીત. ॥ ૯૯ ॥

अनंतरूपोनंतश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ॥
चतुरस्रोगभीरात्माविदिशोव्यादिशोदिशः ॥१००॥

ટીકા—અનેકરૂપવાળો તે અનંત, અનંત સંપદા જેને છે તે

અનંત શ્રી જેણે ક્રોધ જીત્યોછે તે તે ક્રોધમન્યુ ભય હણે તે ભયા પહ ચ્યારેવેદ અસ્ત્ર ચતુષ્કોણ જેનાંછે તે ચતુરસ્ત્ર ગભીર છે આત્મા જેના તે ગભીરાત્મા ભકતોને વિવિધ ફળ આપેતે વિદીશ વિશેષ ઉપદેશ કરે તે વ્યાદીશ વેદરૂપથી કર્મ ફળનો ઉપદેશ કરે દીશ. ૧૦૦

अनादिर्भूर्भुवोलक्ष्मीःसुवीरोरुचिरांगदः ॥
[illegible]न्मादि[illegible]र्भीमोभीमपराक्रमः ॥१०१॥

ટીકા—જેનું આદીકારણ નહી તે અનાદી ભુમી જે પૃથ્વી સરખા સર્વના આધાર તે ભુ, ભુલોકની લક્ષ્મી શોભારૂપ તેથી કરી ભુવોલક્ષ સુંદરવિર એટલે પુજછે જેને તે વીર રૂચીર છે અંગદ જેનો તે રૂચીરાગદ પ્રધુમ્નાદીકને પેદા કરવાથી જનન જનોના જન્મ આદી કારણ તેથી જન જન્માદી ભયનાકારથી ભીમ ભયંકર પરાક્રમ તે ભીમ પરાક્રમ ॥ ૧૦૧ ॥

आधारनिलयोधातापुष्पहासःप्रजागरः ॥
ऊर्ध्वगःसत्पथाचारः प्राणदः प्रणवःपणः ॥१०२॥

ટીકા—આધાર જે દેહ તેનું લય એટલે સ્થાન તે આધારની લય જેના ધાતા ધારણ કરનાર બીજો કોઈ નથી તે અધાતા પુષ્પ સદ્રશ આનંદકારક જેનું હાસ્યછે તે પુષ્પહાસ પ્રકર્ષ કરીને જાગરહ જેનું એટલે અખંડ જ્ઞાની તે પ્રજાગર સર્વના ઊપર વૈકુઠ તે ઉર્ધ્વગ સત્પુરૂષોને સત્ય આચારણ કરાવે સત્યથાચાર પ્રાણ આપનાર પ્રાણદ જેની જન માણસો સ્તુતિ કરે પ્રણવ વ્યવહાર કરે તે પણ. ૧૦૨

प्रमाणंप्राणनिलयःप्राणभृत्प्राणजीवनः ॥
तत्त्वंतत्त्वविदेकात्माजन्ममृत्युजरातिगः ॥१०३॥

ટીકા—યાદવને મર્યાદારૂપ તેથી પ્રમાણ પ્રાણ જે જીવ તેનો આધાર પ્રાણનીલય અનાદીરૂપ કરીને પ્રાણનું પોષણ કરેતે પ્રાણભૃત પ્રાણને જીવાડનાર પ્રાણજીવન તત્વરૂપથી તત્વ તત્વને જાણે તે તત્વવિદ (તત્વ એક વાચી શબ્દ છે.) માટે એકાત્મા જન્મ મૃત્યુ વૃધાવસ્થાને ઉલંઘન કરેતે જન્મ મૃત્યુ જરાતિગ. ॥ ૧૦૩ ॥

भूर्भुवःस्वस्तरुस्तारः सापिताप्र[illegible]हः ॥
यज्ञो[illegible]तिर्यज्वायज्ञांगोयज्ञवा[illegible]नः ॥१०४॥

ટીકા—ભુલોક ભુવલોક અને સ્વર્ગ લોક ને કલ્પતરૂરૂપ ઇ-

ચ્છીત દાયક ભૂર્ભુવઃસ્વસ્તરૂ ભક્તોને તારક તે તાર સાધારણ સર્વના પીતા તે પીતા પીતામહનાપણ પીતા તેથી પ્રપીતામહ જે યજન કરવામાં આવે તે યજ્ઞ યજ્ઞના પાલક તે યજ્ઞપતિ યજ્ઞ કરનાર યજ્વા યજ્ઞ જેનું અંગછે તે યજ્ઞાંગ યજ્ઞ જે પુજન તે વાહન પ્રાપ્તીકારક જેનું તે યજ્ઞવાહન. ॥ १०४ ॥

यज्ञभृद्यज्ञकृद्यज्ञीयज्ञभुग्यज्ञसाधनः ॥

यज्ञांतकृद्यज्ञगुह्यमन्नमन्नादएवच ॥१०५॥

ટીકા—સૃષ્ટીની આદીમાં યજ્ઞને ધાર કરવાથી યજ્ઞભૃત સૃષ્ટીની આદી અંતમાં યજ્ઞ કરેતે યજ્ઞકૃત યજ્ઞ અવતાર છે તે યજ્ઞી યજ્ઞમાં સર્વ દેવરૂપથી ભોજ કરવાથી યજ્ઞ ભુક યુધીષ્ટરનો યજ્ઞ સાધવાથી યજ્ઞસાધન યજ્ઞનો અંત જે ફળના કર્તા તે યજ્ઞતકૃત યજ્ઞ કરીને ગુહવામાં જેવામાં આવે વા મળે તે યજ્ઞગુહ્ય જેને જન ખાયછે તે અંન એ અંનને ખાય તે અંન્નાદ એ વચ એટલે (એક પુરૂશ વા સ્ત્રીછે) અર્થાત એક બ્રહ્મ. ॥ १०५ ॥

आत्मयोनिःस्वयंजातोवैखानःसामगायनः ॥

देवकीनंदनःस्रष्टाक्षितीशःपापनाशनः ॥१०६॥

ટીકા—પોતે પોતાનું કારણ તેથી આત્મયોની સ્વયં જન્મવાથી સ્વયંજાત પૃથ્વિ ખોદી પાતાળમાં જઈ હીરણ્યાક્ષનો વધ કર્યો તેથી વૈખાન સામવેદ જેનું ગાન કરે તે સામ ગાયન દેવકીના પુત્ર દેવકીનંદન પ્રજા ઉત્પન કરવાથી શ્રષ્ટા ક્ષીતી જે પૃથ્વિ તેના ઈશ તે ક્ષીતિશ એવા રામચંદ્રનું કીર્તન પુજન ધ્યાન સ્મર્ણ પાપરાશીને નાશકારકછે માટે પાપનાશન. ॥ १०६ ॥

शंखभृन्नंदकीचक्रीशार्ङ्गधन्वागदाधरः ॥

रथांगपाणिरक्षोभ्यःसर्वप्रहरणायुधः ॥१०७॥

ટીકા—શંખને ધારણ કરવાથી શંખભૃત નંદક જે કૃષ્ણ તે નંદકી જેને ચક્રછે તે ચક્રી શાર્ઙ્ગ ધનુષ જેનેછે તે શાર્ઙ્ગ ધન્વા ગદા ધારણથી ગદાધર રથાંગ જે ચક્ર જેના હાથમાં છે રથાંગપાણી શત્રૂઓ કરીને જેને ઉદ્વેગ નહી તે અક્ષોભ્ય સર્વ હથીયાર પ્રહાર યોગ્ય છે માટે સર્વ પ્રહરણ યુધ હજાર નામ પુરાં થયાં. ॥ १०७ ॥

॥ सर्वप्रहरणायुधोंनमइति ॥

इतीदंकीर्त्तनीयस्यकेशवस्यमहात्मनः ॥
नाम्नांसहस्रंदिव्यानामशेषेणप्रकीर्तितम् ॥१०८॥

ટીકા—એ પ્રકારે આ કેશવનું માહાત્મ્ય કીર્તન કરવાને યોગ્ય દીવ્ય સહસ્રનામ અશેષ કરીને મેં કહ્યાં. ॥ ૧૦૮ ॥

यइदंशृणुयान्नित्यंयश्चापिपरिकीर्त्तयेत् ॥
नाशुभंप्राप्नुयात्किंचित्सोऽमुत्रेहचमानवः ॥१०९॥

ટીકા—આ સહસ્રનામ જે માણસ નિત્ય શ્રવણકરે કીર્તન કરેતે આ લોકમાંને પરલોકમાં દુર્ગતિ પામતો નથી. ॥ ૧૦૯ ॥

वेदांतगोब्राह्मणःस्यात्क्षत्रियोविजयीभवेत् ॥
वैश्योधनसमृद्धःस्याच्छूद्रः सुखमवाप्नुयात् ॥११०॥

ટીકા—આ સહસ્રનામ ભણવાથી સાંભળવાથી બ્રાહ્મણ વેદનું સિદ્ધાંત જાણનારો થાએ ક્ષત્રી વિજયી થાય વૈશ્ય ધનવાન થાય સુદ્ર સુખને પ્રાપ્ત થાય. ॥ ૧૧૦ ॥

धर्मार्थीप्राप्नुयाद्धर्ममर्थार्थीचार्थमाप्नुयात् ॥
कामानवाप्नुयात्कामीप्रजार्थीप्राप्नुयात्प्रजाः ॥१११॥

ટીકા—આ સહસ્રનામથી ધર્માર્થી ધર્મને અર્થાર્થી અર્થને કામાર્થી કામનાઓને પ્રજાર્થી પ્રજાને પ્રાપ્ત થાય. ॥ ૧૧૧ ॥

भक्तिमान्यःसदोत्थायशुचिस्तद्गतमानसः ॥
सहस्रंवासुदेवस्यनाम्नामेतत् प्रकीर्तयेत् ॥११२॥

यशःप्राप्नोतिविपुलंज्ञातिप्राधान्यमेवच ॥
अचलांश्रियमाप्नोतिश्रेयःप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥११३॥

नभयंक्वचिदाप्नोतिवीर्यंतेजश्चविंदति ॥
भवत्यरोगोद्युतिमान्बलरूपगुणान्वितः ॥११४॥

ટીકા—સાવધાન અને પવિત્ર થએલો ભકતીમાન પુરૂશ નિરંતર ઈશ્વરમાં મન લગાડે વા સહસ્રનામ કીર્તન કરે તો જાતમાં વિપુળ યશ પ્રધાનતા અચળ સંપદા મુકતી ઉત્તમ પ્રકારે પ્રાપ્ત થાય વળી કદી કોઇ કાળમાં ભય નાહી તથા પરાક્રમ બળ તેજ અરોગ કાન્તીમાન બળ, રૂપ ને ગુણયુકત થાય. ॥ ૧૧૨ ॥ ૧૧૩ ॥ ૧૧૪ ॥

रोगार्त्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥
भयान्मुच्येतभीतस्तुमुच्येतापन्नआपदः ॥११५॥

ટીકા—રોગથી પીડાએલો, બંધાએલો, ભય પામેલો આપદા પામેલો, આ સહુસ્રનામના કીર્તન શ્રવણથી છુટે. ॥ ૧૧૫ ॥

दुर्गाण्यतितरत्याशुपुरुषःपुरुषोत्तमम् ॥
स्तुवन्नामसहस्रेणनित्यंभक्तिसमन्वित: ॥११६॥

ટીકા—જે પુરૂશ નિત્ય ભક્તિયુક્ત પુરૂશોતમને ભજે સ્તુતિ કરે તે અતિ સંકટોમાંથી સીઘ્ર છુટી જાય તરી જાય. ॥ ૧૧૬ ॥

वासुदेवाश्रयोमर्त्योवासुदेवपरायण: ॥
सर्वपापविशुद्धात्मायातिब्रह्मसनातनम् ॥११७॥

ટીકા—જે માણસ વાસુદેવનો આશ્રય વાસુદેવ પરાયણ છે તે સર્વ પાપ રહીત સનાતન બ્રહ્મને પ્રાપ્ત થાયછે. ॥ ૧૧૭ ॥

नवासुदेवभक्तानामशुभंविद्यतेक्वचित् ॥
जन्ममृत्युजराव्याधिभयंनैवोपजायते ॥१८॥

ટીકા—વાસુદેવના ભક્તને કદી અસુભ જન્મ મૃત્યુ જરા અને રોગ તેનો ભય થતો નથી. ॥ ૧૧૮ ॥

इमंस्तवमधीयानःश्रद्धाभक्तिसमन्वित: ॥
युज्येतात्मसुखक्षांतिश्रीधृतिस्मृतिकीर्त्तिभि: ॥१९॥

ટીકા—આ સહુસ્રનામ શ્રદ્ધા ભક્તી સંયુક્ત પાઠ કર્યા કરેતો આત્મ સૂખ ક્ષમા સંપદા ધૈર્યધારણા સ્મર્ણશક્તી અને કીર્તિથીયુક્ત થાય (જોડાય)છે. ॥ ૧૧૯ ॥

नक्रोधोनचमात्सर्यंनलोभोनाशुभामति: ॥
भवंतिकृतपुण्यानांभक्तानांपुरुषोत्तमे ॥१२०॥

ટીકા—જે પુરૂશોતમના ભક્તછે તેમને ક્રોધ, ઇર્ષા, લોભ, અસુભમતિ થતી નથી કારણ કે તેણે બહુ પુણ્ય કર્યુંછે તેથી ભક્તી થઈછે. ॥ ૧૨૦ ॥

द्यौस्सचंद्रार्कनक्षत्राखंदिशोभूर्महोदधि: ॥
वासुदेवस्यवीर्येणविधृतानिमहात्मन: ॥२१॥

टीका—सुर्य, चंद्र, नक्षत्र, अंतरीक्ष, आकाश, सर्वदीशां, पृथ्वि समुद्र એ સઘળું માહાત્મા વાસુદેવના પરાક્રમ કરી ધારણ કરે છે. ॥ ૧૨૧ ॥

ससुरासुरगंधर्वंसयक्षोरगराक्षसम् ॥
जगद्वशेवर्त्ततेदंकृष्णस्यसचराचरम् ॥१२२॥

ટીકા—દેવતા, દૈત્ય, ગંધર્વ, યક્ષ, સર્પ આદીથી સહીત ચરાચર જગત શ્રી કૃષ્ણને વશ વર્તી રહયું છે. ॥ ૧૨૨ ॥

इंद्रियाणिमनोबुद्धिःसत्वंतेजोबलंधृतिः ॥
वासुदेवात्मकान्याहुःक्षेत्रंक्षेत्रज्ञएवच ॥१२३॥

ટીકા—ઇંદ્રીયો, મન, બુદ્ધી, સત્વ, બલ, ધૈર્ય ધારણા શરીર, (ક્ષેત્ર) શરીર જાણે તે જીવ (ક્ષેત્રજ્ઞ) એ સઘળા વાસુદેવના આધારેછે એમ વેદમાં કહયું છે. ॥ ૧૨૩ ॥

सर्वागमानामाचारःप्रथमंपरिकल्पते ॥
आचारप्रभवोधर्मोधर्मस्यप्रभुरच्युतः ॥१२४॥

ટીકા—સર્વ શાસ્ત્રમાં આચરણ એટલે શુચિતા પ્રથમ કહી છે તે શુધતાથી ધર્મછે અને ધર્મથી પ્રભુ પરમાત્માછે. ॥ ૧૨૪ ॥

ऋषयःपितरोदेवामहाभूतानिधातवः ॥
जंगमाजंगमंचदंजगन्नारायणोद्भवम् ॥१२५॥

ટીકા—રૂશી પિતૃદેવ મહાભુત કાંચન આદી ધાતુ સ્થીર ચર આ જગત નારાયણથી થયુંછે. ॥ ૧૨૫ ॥

योगोज्ञानंतथासांख्यंविद्याःशिल्पादिकर्मच ॥
वेदाःशास्त्राणिविज्ञानमेतत्सर्वजनार्दनात् ॥१२६॥

ટીકા—યોગ, જ્ઞાન, સાંખ્ય સર્વ વિદ્યા, શિલ્પાદીક કર્મ સર્વ વેદશાસ્ત્ર અને વિજ્ઞાન એ સર્વ જનાર્દનથી ઉત્પન થયુંછે. ॥ ૧૨૬ ॥

एकोविष्णुर्महद्भूतंपृथग्भूतान्यनेकशः ॥
त्रीन्लोकान्व्याप्यभूतात्माभुंक्तेविश्वभुगव्ययः ॥१२७॥

ટીકા—પ્રથમ એક મહાભુત ફરી શરીર ભેદથી ન્યારાં ન્યારા અનેકમાં વ્યાપ્ત થયા એવા સર્વ ભુત પ્રાણીના અંતરયામી ત્રેણે લો-

કમાં વ્યાપક થૈને અવિનાશી ભગવાન વિશ્વને ભોગવેછે તાત્પર્ય એ-
છે કે સર્વત્ર છે એમની ઉપાસનામાં શું પરીશ્રમછે. ? ॥ ૧૨૭ ॥

इमंस्तवंभगवतोविष्णोर्व्यासेनकीर्त्तितम् ॥
पठेद्यइच्छेत्पुरुषःश्रेयःप्राप्तुंसुखानिच ॥१२८॥

ટીકા—આ વિષ્ણુ પરમાત્માનું સ્તોત્ર વ્યાસથી કીર્તીત છે. નીત્ય આ ભણવાથી પાઠ કરવાથી પુરૂશ સુખ અને શ્રેય જે અતિ ઉત્તમ મોક્ષ તેને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૧૨૮ ॥

विश्वेश्वरमजंदेवंजगतःप्रभवाप्ययम् ॥
भजंतियेपुष्कराक्षंनतेयांतिपराभवम् ॥१२९॥

ટીકા—જે પુરૂશ વિશ્વના ઇશ્વર અજન્મા સર્વના પ્રકાશક જગતને ઉત્પન રક્ષણ પ્રલયરૂપ કમળનયન વિષ્ણુને ભજે છે તે સંસારમાં ફરી પ્રાપ્ત થતા નથી. ॥ ૧૨૯ ॥

॥ अर्जुन उवाच ॥

पद्मपत्रविशालाक्षपद्मनाभसुरोत्तम ॥
भक्तानामनुरक्तानांत्राताभवजनार्दन ॥१३०॥

॥ श्रीभगवानुवाच ॥

योमांनामसहस्त्रेणस्तोतुमिच्छतिपांडव ॥
सोहमेकेनश्लोकेनस्तुतएवनसंशयः ॥१३१॥

नमोऽस्त्वनंतायसहस्त्रमूर्तयेसहस्त्रपादाक्षिशिरोरु-
बाहवे ॥ सहस्त्रनाम्नेपुरुषायशाश्वतेसहस्त्रकोटीयु
गधारिणेनमः ॥१३२॥

नमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥
नमस्तेकेशवानंतवासुदेवनमोस्तुत ॥३३॥

वासनाद्वासुदेवस्यवासितंभुवनत्रयम् ॥
सर्वभूतनिवासोसिवासुदेवनमोस्तुते ॥३४॥

नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥
जगद्धितायकृष्णायगोविंदायनमोनमः ॥३५॥
आकाशात्पतितंतोयंयथागच्छतिसागरं ॥
सर्वदेवनमस्कारःकेशवंप्रतिगच्छति ॥३६॥
एषनिष्कंटकःपंथायत्रसंपूजितोहरिः ॥
कुपथंतंविजानीयाद्गोविंदरहितागमः ॥३७॥
सर्ववेदेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥
तत्फलंसमवाप्नोतिस्तुत्वादेवंजनार्दनम् ॥३८॥
योनरःपठतेनित्यंत्रिकालंकेशवालये ॥
द्विकालमेककालंवाक्रूरंसर्वंव्यपोहति ॥३९॥
दह्यंतेरिपवस्तस्यसौम्याःसर्वेसदाग्रहाः
विलयंतेचपापानिस्तवेत्यस्मिन्प्रकीर्त्तिते ॥१४०॥
येनध्यातःश्रुतोयेनयेनायंपठितःस्तवः ॥
दत्तानिसर्वदानानिसुराःसर्वेसमर्चिताः ॥४१॥
इहलोकेपरेवापिनभयंविद्यतेक्वचित् ॥
नाम्नांसहस्रंयोऽधीतेद्वादश्यांममसन्निधौ ॥४२॥
सनिर्दहतिपापानिकल्पकोटिशतानिच ॥
अश्वत्थसन्निधौपार्थकृत्वामनसिकेशवं ॥४३॥
पठेन्नामसहस्रंतुगवांकोटिफलंलभेत् ॥
शिवालयेपठेन्नित्यंतुलसीवनसंस्थितः ॥४४॥
नरोमुक्तिमवाप्नोतिचक्रपाणेर्वचोयथा ॥
ब्रह्महत्यादिकंपापंसर्वंसद्याविनश्यति ॥४५॥

इतिश्रीमन्महाभारतशतसहस्रसंहितायांवैयासिक्यांआनुशासनिकेपर्वणिदानधर्मेभीष्मयुधिष्ठिरसंवादेश्रीविष्णोर्दिव्यसहस्रनामस्तोत्रं समाप्तम् श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

આ વિષ્ણુસહસ્રનામના જેજે શ્લોકની ગુજરાતી ટીકા કરાવાની જરૂર હતી તેતે ટીકા પંડિત રઘુનાથપ્રસાદ સીતારામ પાસે અમદાવાદમાં કરાવી છે. સંવત ૧૯૪૨.

